

EKONOMISK POLITIK | 2009

Ekonomiska utsikter

våren 2009

Landsorganisationen i Sverige

Ekonomiska utsikter | Våren 2009

Tabeller

1:1	Försörjningsbalans och nyckeltal.....	5
3:1	Internationella förutsättningar.....	15
4:1	Försörjningsbalans.....	16
4:3	Investeringar.....	19
4:4	Disponibel inkomst och privat konsumtion.....	21
4:5	Arbetsmarknadsläget.....	24
4:6	Löneökningar uppdelat på arbetare och tjänstemän.....	25
4:7	Löneökningar uppdelat på sektorer.....	25
4:8	Bidrag till prisökningen.....	27
4:10	Bytesbalansen.....	28
4:11	Totala investeringar.....	28
4:12	Löner, priser och privat konsumtion.....	28
4:9	Svensk industris relativa kostnadsläge på exportmarknaden.....	28
4:13	Produktion inom olika sektorer.....	29
4:14	Arbetsproduktivitet.....	29
4:15	Sysselsättningen enligt NR.....	29
4:16	Arbetsmarknadsläget.....	29

Diagram

2:1	Differens av företagsobligationer och stats- obligationsränta i USA.....	8
2:2	Emitterade företagscertifikat i USA.....	8
2:3	Tillväxt i utlåning från finansiella institut i Sverige.....	8
3:1	BNP.....	9
3:2	Arbetslöshet.....	9
3:3	Huspriser.....	9
3:4	Aktiemarknad.....	10
3:5	Styrräntor.....	10
3:6	BNP i Kina.....	11
3:7	Industriproduktion och ordergång tillverkningsindustrin i Tyskland.....	14
4:1	BNP i Sverige.....	16
4:2	Ordergång, exportmarknaden.....	17
4:2	Export och import av varor.....	18
4:3	Svensk växelkurs mot exportkonkurrenter.....	18
4:4	Handel med varor.....	18
4:5	Bruttoinvesteringar.....	19
4:6	Industrins kapacitetsutnyttjande.....	19
4:7	Privat konsumtion.....	20
4:8	Hushållens konfidensindikator (CCI).....	20
4:9	Hushållens sparkvot.....	20
4:10	Boendekostnader i procent av fastighetens pris.....	21
4:11	Genomsnittlig bolåneränta.....	21
4:12	Villaprisernas utveckling.....	21
4:13	Industriproduktionen.....	22
4:14	Produktivitet.....	22
4:15	Nyanmälda platser och varsel.....	23
4:16	Totalt utbud och sysselsättning 16–64 år.....	23
4:17	Sysselsättning (AKU) 16–64, efter anknytningsgrad till arbetsmarknaden.....	23
4:18	Sysselsättningsgrad 16–64 år.....	23
4:19	Arbetslöshet.....	24
4:20	Kapitalavkastning i näringslivet och statsobligationsräntan.....	25
4:21	Lönekostnadsökningar i Sverige och Västeuropa.....	26
4:22	Inflationstakten KPI.....	26
4:23	Bruttovinstandel.....	27

Innehåll

Sammanfattning:	
Sysselsättningskris av 1990-talsmått	
– regeringen måste agera med mer expansiv politik.....	4
Global finanskris	7
Internationell utveckling:	
Historiskt djup recession	9
Svensk utveckling:	
Mycket kraftigt BNP-fall i år och ras för sysselsättningen	16
Ekonomisk politik:	
Svensk politik möjlig i global kristid	30

LO-ekonomerna utger sedan 1947 en konjunkturrapport.

Den kommer ut två gånger om året, vår och höst.

Detta är 2009 års vårrapport.

Vid frågor om innehållet, ring Lars Ernsäter på telefon 08-796 27 44,

Manusstopp: 2009-04-29

Den tabell- och diagrambilaga som tidigare varit del av

den tryckta rapporten, finns att få som pdf-fil.

© Landsorganisationen i Sverige 2009

Omslagsfoto: Lars Forsstedt

Grafisk form: LO

Original: MacGunnar – Information & Media

Tryck: LO-Tryckeriet, Stockholm 2009

ISBN 978-91-566-2544-2

LO 09.04 1 500

Sammanfattning: Sysselsättningskris av 1990-talsmätt – regeringen måste agera med mer expansiv politik

DEN PROGNOIS ÖVER SVENSK EKONOMI som vi presenterar i detta nummer av Ekonomiska Utsikter är en av LO-ekonomernas allra mest dystra genom tiderna. Förhållandena manar till mycket stor eftertanke och analys av orsakerna till krisen, såväl för våra politiker och som för oss ekonomer.

Krisen manar till finansiell omreglering med bred samhällsförankring

Den globala krisen följer på ett årtionde med uppbyggnad av omfattande obalanser i finansiellt sparande mellan olika länder och ländergrupper. Finansiella tillgångar med hög risk har i mycket omfattande utsträckning felvärderats av marknaderna under senare år. Det offentliga tvingas nu bära stor del av finanssektorns skuldhantering för att samhällsekonomin överhuvudtaget ska fungera. Krisen destabiliserar produktion och sysselsättning sannolikt över längre tid. Det är en kris för en högt avreglerad finansiell sektor som tydligt visar att en effektiv omreglering krävs.

Vilka regleringar som styr finansiell sektor är en samhällsekonomisk fråga av stor betydelse för löntagarna. Omregleringen får därför inte ske med stort inflytande av branschen. LO-ekonomerna anser att regeringen nu bör inleda en parlamentarisk utredning om finansiell omreglering i Sverige, med bred förankring i samhället genom olika underkommittéer.

Historiskt djup recession i världsekonomin

Världsekonomin befinner sig i en historiskt djup recession och den globala finanskrisen fortsätter med omfattande problem i banksektorn. Prognosbilderna är mer osäkra än vanligt och med större risk för ytterligare försämringar i utvecklingen än möjligheter till bättre utfall.

Snäva kreditvillkor och låg efterfrågan hämmar aktiviteten i den globala ekonomin. Ökad arbetslöshet, försämrade förmögenhetsvärden för hushållen och otillräckliga ekonomiska stimulanser påverkar konsumtion och förtroende negativt. Sparkvoterna har stigit i många länder. Nedgångens effekter varierar mellan länder, bland annat beroende på skillnader i ekonomisk-politiska krisinsatser samt grad av internationalisering av ekonomierna.

Inom OECD-länderna (de västliga industriländerna) bedöms BNP falla med hela 4 procent i år. Det ekonomiska läget förbättras i blygsam takt under 2010 och BNP faller då inte längre. Osäkerheten för 2011 är mycket stor, men vår bedömning är att tillväxttakten

kan öka som följd av ett stabiliserat finansmarknads-läge och ökad global efterfrågan.

Den ekonomiska krisens negativa effekter för sysselsättningen förväntas dock vara fortsatt stora i OECD-området under hela perioden. Många länder kommer upp i mycket höga arbetslöshetstal och det finns tydliga risker för varaktig utslagning av arbetskraft i krisens kölvatten. Industriproduktionen tvärnitar i många länder och en omfattande konkursvåg står sannolikt för dörren.

Gemensamt för utsikterna är att det blir en fortsatt nedgång i världsekonomin 2009, med en exceptionell situation med krympande BNP, och med svag återhämtning i ekonomisk tillväxt tidigast vid årets slut. Vändpunkten är dock mycket svårbedömd på grund av de instabila förhållandena i den finansiella sektorn och svårigheter att bedöma effekterna av de ekonomiska krispaket som genomförs i många länder. Hur utvecklingen i USA vad gäller huspriser och privat konsumtion blir, är centralt för när vändpunkten i ekonomisk tillväxt kommer också i världsekonomin.

Det förefaller finnas behov av både större och mer effektiva ekonomiska stimulanser i OECD-länderna, trots de många insatser och utfästelser som gjorts vid det senaste halvårets stora politiska möten. Vi menar att det samfälliga internationella agerandet hittills inte varit tillräckligt för att motverka den omfattande krisen i produktion och sysselsättning. Politikerna bör fortsatt arbeta över gränserna för att utforma mer effektiva stimulanser som så snart som möjligt kan genomföras samtidigt i flera länder.

Sverige: Mycket kraftigt BNP-fall i år och ras för sysselsättningen

Den mycket snabba nedgången i den internationella ekonomin slår hårt mot den svenska ekonomin med dess starka koppling till omvärlden. BNP väntas minska med 4,5 procent i år. Det är det största fallet under ett enskilt år sedan 1940 och en lika stor nedgång som den som skedde över tre år sammantaget under början av 1990-talet.

BNP föll under loppet av hela 2008 och fallet det fjärde kvartalet var mycket kraftigt. Ett liknande ras väntas det första kvartalet i år. Vår bedömning är att nedgången sedan dämpas och övergår i en ökning från kvartal till kvartal från och med det fjärde kvartalet i år. Prognosen innebär en årlig ökningstakt för BNP på 0,8 respektive 2,3 procent 2010 och 2011.

Varuexport och industriproduktion fortsätter att falla

dramatiskt under det första kvartalet i år. Den gradvisa uppgång som väntas ta sin början under andra halvåret förutsätter att minskningen i efterfrågan från omvärlden, som var mycket kraftig i början av i år, gradvis klingar av och vänds till en svag uppgång under loppet av 2010, och att den svaga kronan efter hand får påtagliga effekter på exporten. Lågt kapacitetsutnyttjande gör att investeringarna väntas falla kraftigt både i år och nästa år och uppgången 2011 blir svag. Hushållens konsumtion väntas falla i år men stiga 2010 och 2011. Bland annat mot bakgrund av svagt stigande huspriser väntas den uppgång i hushållens sparkvot som varit för handen 2008 och 2009 brytas 2010 trots den höga arbetslösheten.

Det stora BNP-fallet i år och den svaga utvecklingen framöver leder till ett ras för sysselsättningen som väntas minska med 300 000 personer under 2009 och 2010 sammantaget jämfört med 2008, och ytterligare 35 000 personer 2011. Det innebär en sysselsättnings-

kris av 1990-talsmått. Sysselsättningsgraden hamnar lägre än i mitten av 1990-talet även om antalet personer som förlorar sin sysselsättning är mindre. Den totala arbetslösheten fortsätter att stiga under loppet av 2011 och uppgår då i genomsnitt till över 12 procent, vilket är i paritet med de värsta åren på 1990-talet.

Det finns betydande risker för att utvecklingen blir sämre än i vår prognos. Förbättringen av den internationella utvecklingen kan komma senare och gå långsammare, vilket skulle leda till att exportuppgången går om intet. Hushållen kan välja att spara mer, vilket skulle göra konsumtionsbedömningen för optimistisk. Därtill kommer riskerna för att krisen på de finansiella marknaderna förnyas och fördjupas istället för att situationen gradvis förbättras.

Räntevapnet nästan uttömt – aktiv finanspolitik avgörande

Riksbanken har agerat resolut med historiskt snabba och stora räntesänkningar för att stabilisera ekonomin. Vi anser att Riksbanken bör sänka nivån ytterligare, till en reporänta på 0,25 procent under 2009 och signalera att den avser att ligga kvar på den nivån tills vändningen i tillväxten är tydlig och etablerad. En sänkning till 0,25 procent innebär i praktiken nollränta. Vi utesluter inte att Riksbanken vid nollränta använder sig av andra insatser (så kallade kvantitativa lättnader) om situationen så kräver. Vi anser att den bör hålla god beredskap för detta.

Räntevapnet är redan nu nästintill uttömt och det tyngsta ansvaret för att motverka det oerhört kraftiga sysselsättningsfallet kommande år vilar på regering och riksdag. Det behövs fler insatser för förbättrad kreditgivning och bättre hantering av bankproblemen. LO-ekonomerna tycker att det statliga garantiprogrammet för bankerna omgående ska göras obligatoriskt. Vi föreslår även att de nödlån som ställts i utfästelse till fordonsindustrin utvidgas till hela industrisektorn, samt att deras upplägg görs om så de blir effektiva. Utöver att säkerställa hanteringen av nuvarande och kommande problem i banksektorn anser vi att finanspolitiken behöver bli mer expansiv under kommande år.

Vi menar att en tillfällig expansiv finanspolitik, utöver den magra som regeringen hittills beslutat om, är nödvändig för att säkra hållbara offentliga finanser på sikt. Detta eftersom massarbetslösheten riskerar leda till varaktig utslagning av arbetskraft och ett lägre arbetsutbud efter krisen.

Det är ett oacceptabelt risktagande av regeringen att inte utnyttja de mycket starka statsfinanser Sverige har för att ta löntagarna och landet genom krisen med en mer aktiv ekonomisk politik enligt våra förslag. Efterfrågestabilisering via aktiv finanspolitik bör inte, vare sig i retorik eller i praktik, ställas emot insatser

Försörjningsbalans och nyckeltal

Procentuell förändring

	2008	2009	2010	2011
Privat konsumtion	-0,2	-1,5	1,0	1,5
Offentlig konsumtion	1,3	0,8	0,4	-0,1
Investeringar	3,5	-10,1	-7,1	2,7
Lagerinvesteringar*	-0,7	-0,6	0,2	0,0
Export av varor och tjänster	1,7	-12,6	2,7	6,0
Import av varor och tjänster	3,0	-11,5	0,2	4,2
BNP	-0,2	-4,5	0,8	2,3
<i>Nyckeltal:</i>				
Sysselsättning	0,9	-4,3	-2,5	-0,8
Arbetslöshet, total**	6,2	9,2	11,2	12,2
Arbetslöshet, öppen***	4,6	6,7	7,2	7,6
Arbetslöshet, ILO	6,1	9,0	10,8	11,4
Sysselsättningsgrad 16–64	75,7	72,2	70,2	69,7
Timlön	4,1	3,5	3,0	3,0
Produktivitet i näringslivet	-2,7	0,0	4,2	4,2
KPI	3,4	-0,5	0,6	2,6
Real disponibel inkomst	3,3	0,9	0,2	0,8
Bytesbalans****	8,5	7,5	5,6	6,5
Reporänta, årsgenomsnitt	4,1	0,8	0,5	1,6
SEK/USD, dec	8,00	7,97	7,50	7,50
SEK/Euro, dec	10,72	10,60	9,98	9,98

Tabell 1:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

* Förändring av procent av föregående års BNP.

** Procent av totalt utbud.

*** Procent av arbetskraften.

**** Procent av BNP.

för banksektorn stabilitet. Det är inte antingen eller, utan både och, som behövs.

Ett 7-punkts krisprogram

Det är avgörande att ett tydligt program läggs fram för de kommande åren som innebär att de starka svenska offentliga finanserna används för att motverka krisen. Vi ser inte att budgetsaldomål och utgiftstak, som sattes för flera år sedan, i det här läget kan utgöra restriktioner för en mer expansiv krispolitik. Hindret är snarare att finna effektiva insatser som kan genomföras snabbt. Det handlar om att så mycket som möjligt försöka motverka sysselsättningsfallet och den mycket snabba utslagningen av konkurrenskraftig produktionskapacitet, samt att ge gott stöd till alla de som trots allt drabbas av arbetslöshet.

LO-ekonomerna föreslår ett 7-punktsprogram för krisbekämpning via finanspolitiken. Vissa av dessa insatser går att starta redan 2009.

Varaktig reform:

- **Automatiska stabilisatorer – en a-kassereform.** Stabilisatorerna i svensk ekonomi och löntagarnas trygghet bör stärkas med en varaktig reform för förstärkt a-kassa, med sänkning av avgiften till cirka 100 kronor totalt i månaden, kraftigt höjda inkomsttak och borttagning av nedtrappningen av ersättningen i procent.

Tillfälliga reformer:

- **Kommunerna** – Vi anser att kommunerna bör tillföras cirka 15 miljarder kronor per år i tillfälliga statsbidrag under 2010 och 2011 för att motverka inkomstbortfallet.
- **Byggssektorn** – Vi anser att ett tillfälligt och omfattande ROT-avdrag (renovering och tillbyggnad) måste genomföras. Det måste omfatta fastighetsägare av flerfamiljsbostäder och bör vara utformat så att staten subventionerar ungefär en tredjedel av kostnaden.
- **Offentliga investeringar** – Vi anser att satsningar på nya offentliga investeringar bör planeras och sättas igång. Omfattningen bör vara cirka 20 miljarder kronor totalt över 2010–2011.
- **Skrotningspremie för bilar** – Vi anser att en skrotningspremie om cirka 25 000 kronor per bil bör införas.

Vi uppskattar att de fyra ovanstående insatserna skulle medföra en tillfällig budgetkostnad om cirka 55–60 miljarder kronor totalt över 2010–2011, om de startades 2010. De skulle kunna innebära en höjning av antalet sysselsatta i ekonomin 2010 om cirka 50 000, som sedan skulle ligga kvar under 2011.

- **Aktiv arbetsmarknadspolitik** – Kvalitetshöjning i den aktiva arbetsmarknadspolitik och fler platser utanför garantierna är nödvändigt, med cirka 25 000 fler platser utöver regeringens planering för 2011, och cirka 5 miljarder kronor per år extra, så att till exempel arbetsmarknadsutbildningarna kan bli fler.
- **Utbildningslyft utanför arbetsmarknadspolitik.** Vi vill se en tillfällig satsning på utbildning för vuxna under de två åren. Vår bedömning är att till en kostnad om totalt cirka 10 miljarder kronor skulle ungefär 30 000 nya utbildningsplatser kunna skapas.

Sammantaget skulle vårt 7-punktsprogram uppskattningsvis kunna innebära en tillfällig total budgetkostnad i storleksordningen 75–80 miljarder kronor över 2010–2011. Den varaktiga a-kassereformen skulle därutöver betyda en utgiftsökning som under åren 2010–2011 kan komma att uppgå till cirka 25 miljarder kronor per år.

Tiotusentals arbetslösa skulle omfattas av ökade möjligheter till kompetenshöjande innehåll i aktiva insatser och stärkt inkomsttrygghet, samtidigt som en del av sysselsättningsfallet skulle kunna motverkas med en utbyggd infrastruktur och renovering av byggnader som några långsiktiga vinster. Våra förslag i 7-punktsprogrammet ovan är dock inte tillräckliga för att klara att tillräckligt väl möta krisen.

Otraditionella insatser

Otraditionella åtgärder behövs också på grund av krisens svåra och snabba effekter. Vi vidhåller fortsatt förslaget från vårt nyhetsbrev i februari om ett utbildningsstöd till anställda. Det kan vara ett tillfälligt statligt utbildningsstöd för anställda inom industrin. Det är av stor betydelse för Sveriges välbefinnande på sikt att internationellt konkurrenskraftig produktionskapacitet inte slås ut.

På EU-nivå kan mer göras för samordnad expansiv politik. Vi vill särskilt peka på möjligheten till samfälliga tillfälliga momssänkningar vilka, rätt utformade, kan ha en mycket god effekt på sysselsättningen. Den svenska regeringen bör använda EU-ordförandeskapet 2009 för att driva på för mer samordnad expansiv politik.

Nationell samling och samverkan

Vi måste finna fler vägar att möta krisen och dra nytta av all kunskap och erfarenhet som finns i landet för att utforma fler insatser. Ett samarbete över blockgränssarena och samtal mellan regeringen och arbetsmarknadens parter behövs på nationell nivå för att den mycket svåra situationen för löntagarna ska kunna mötas bättre.

Global finanskris

Värdepapper på bolån i USA utlöser krisen

Den finansiella krisen utlöstes av fallande värden på amerikanska bolån och värdepapper med bolån som underliggande tillgång. Banker och finansiella institut i USA, men också i andra länder, började redovisa stora förluster under 2007. Under 2008 blev läget mer akut och banker i bland annat USA, Storbritannien och Tyskland tvingades ställa in betalningarna eller togs över av staten när de inte kunde klara sina åtaganden. Hösten 2008 uppstod en akut förtroendekris i det finansiella systemet, som fick allvarliga återverkningar för den globala ekonomin. Processen som ledde fram till denna nu globala kris är komplex, men det är oerhört angeläget att försöka förstå den bättre.

Under 2006 och 2007 steg räntorna i USA och konjunkturen blev svagare. Efter att ha stigit kraftigt under flera år började bostadspriserna falla under andra halvåret 2006. Samtidigt fick allt fler hushåll svårt att klara betalningarna på sina bostadslån och bankerna tvingades ta över allt fler bostäder. Det fick bostadspriserna att falla ytterligare.¹ Där hittar vi den utlösande faktorn för den finansiella krisen.

Djupare orsaker finns

För att kunna förstå krisens dramatiska förlopp behöver vi dock insikter i de nya finansiella instrument och finansieringsformer som har växt fram under senare år. Här är den centrala faktorn att banker och bolåneinstitut i hög grad har sålt vidare bolån genom så kallad värdepapperisering. Det innebär att man gör om en bolånekredit till ett värdepapper. Rätten till räntebetalningarna på ett bolån går över till den som köper detta värdepapper. Genom att kombinera ihop olika krediter och genom att laborera med prioritetsordningen så har man kunnat skraddarsy värdepapper med en viss riskprofil och betalningsström. Särskilt i USA har värdepapperisering fått stor spridning.

Komplexiteten hos dessa finansiella instrument blev ett stort problem när det visade sig att förlusterna på amerikanska bolån skulle bli oväntat omfattande. Aktieägare och andra investerare fick svårt att skaffa sig en uppfattning om vem som i slutändan skulle behöva stå för förlusterna. De värderingsmodeller som tidigare använts för att värdera dessa komplexa värdepapper ansågs inte längre trovärdiga. Förtroendet mellan aktörerna på de finansiella marknaderna försämrades kraftigt.

¹ Mätt som Case-Shiller National Index föll de amerikanska bostadspriserna med ungefär 30 procent mellan toppen andra kvartalet 2006 och fjärde kvartalet 2008.

Samtidigt har många banker, i USA, men också i Sverige, gått mot ett större inslag av kortsiktig finansiering. Istället för finansiering via aktiekapital eller långsiktiga lån har bankerna valt att ta upp lån med korta löptider, från andra banker eller genom att utfärda värdepapper (den svenska beteckningen är bankcertifikat). Bolåneförlusterna gjorde att det uppstod kraftig osäkerhet om värdet på många bankers tillgångar. Banker med koppling till bolån eller bolånerelaterade värdepapper fick från och med hösten 2007 allt svårare att finna finansiering.

Omfattande bankkris

Under 2008 fick flera välkända amerikanska banker och finansinstitut akuta problem att få finansiering. Federal Reserve, den amerikanska centralbanken, tvingades tillsammans med det amerikanska finansdepartementet att gripa in. I mars 2008 hotades investeringsbanken Bear Sterns av konkurs, och först efter offentliga garantier togs verksamheten över av en konkurrent. I september stod det klart att Lehman Brothers, en annan stor bank, befann sig i en liknande situation. De amerikanska myndigheterna såg ingen möjlighet att rädda Lehman Brothers, som ansökte om konkurs måndagen den 15 september. I och med detta gick krisen in i ett akut skede, med en närmast total brist på förtroende mellan banker och andra finansiella aktörer. Vissa typer av skuldinstrument saknade helt köpare, medan många banker kunde få lån endast på korta löptider och till höga räntor.

Detta gällde även banker även utan tydlig koppling till den amerikanska bolånemarknaden, exempelvis de svenska. Centralbanker över hela världen valde att sänka styrräntorna i snabb takt och att ge lån till de banker som inte kunde hitta andra finansierare, ofta till mycket generösa villkor. De normala spelreglerna för relationerna mellan banker och centralbanker var satta ur spel. Särskilt i USA och Storbritannien har stora belopp tillförts bankernas balansräkningar för att minska finanskrisens effekter på kreditgivningen. De mycket omfattande interventionerna har lyckats stabilisera räntenivåerna för lån till banker och företag med hög kreditvärdighet.

Räntan på lån mellan banker, den så kallade interbankräntan, är ett viktigt mått på förtroendet på de finansiella marknaderna. I samband med att krisen inleddes hösten 2007 ökade differensen mellan centralbankernas styrräntor och interbankräntan kraftigt. Under den akuta krisperioden hösten 2008 öka-

de denna differens ytterligare, från redan mycket höga nivåer. Tack vare omfattande garantier, kapitaltillskott och lån från centralbanker har interbankräntorna fallit kraftigt på viktiga finansiella marknader. Interbankräntorna är dock fortfarande betydligt högre än innan den finansiella krisen.

I USA är det vanligt att företag får finansiering via obligationer och skuldväxlar. Företag med mindre bra kreditvärdighet betalar idag räntor som är flera procentenheter högre, jämfört med statsobligationsräntor, än de var under exempelvis perioden 2004 till 2007. Företag med hög kreditvärdighet har också klart högre räntedifferenser, som framgår av diagram 2:1.

Differens av företagsobligationer och statsobligationsränta i USA 10 års löptid, procentenheter

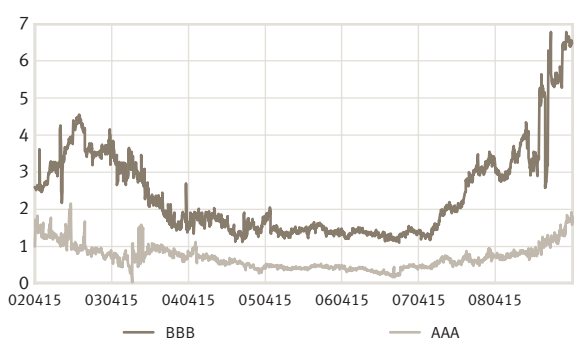

Diagram 2:1

Källa: Reuters EcoWin

Statistik över värdet på emitterade företagscertifikat visar dock att företag med lägre kreditvärdighet har betydligt svårare att hitta långivare än tidigare, vilket framgår av diagram 2:2.

Emitterade företagscertifikat i USA Miljarder dollar, månadsvärden*

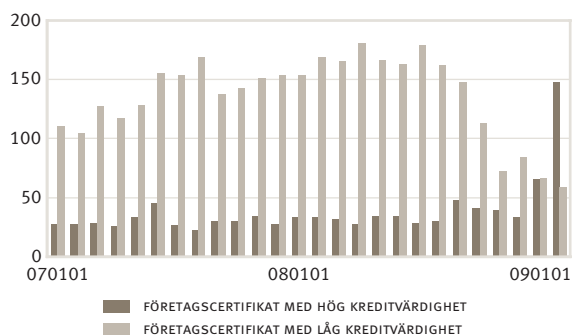

Diagram 2:2

Källa: Federal Reserve via KI

* Månadsgenomsnittet av dagliga noteringar.

Effekter i Sverige svårbedömda

Den svenska finansiella sektorn domineras av fyra stora banker. Delvis på grund av insatser från Riksbanken och andra myndigheter har bankerna kunnat undvika akuta finansieringsproblem. Finansmarknadsstatistiken tyder på en viss avmattning i tillväxten i utlåningen, speciellt till företagen, under 2008, som framgår av diagram 2:3.²

Tillväxt i utlåning från finansiella institut i Sverige Årlig procentuell förändring, månadsvärden

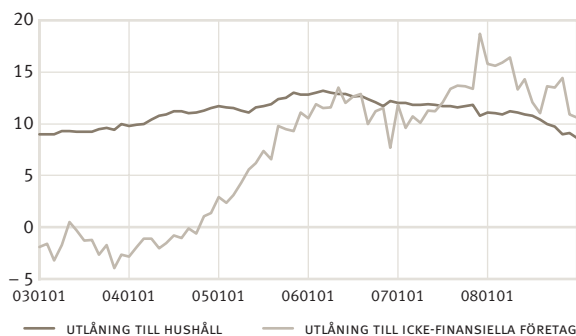

Diagram 2:3

Källa: SCB via KI

Enligt Finansinspektionen har bankernas utlåningsmarginaler ökat kraftigt gentemot företagen sedan oktober förra året, medan de inte förändrats i någon större utsträckning i förhållande till hushållen.³ Flera av de svenska bankerna har omfattande verksamhet och utlåning i de baltiska ekonomierna, som just nu genomgår en kraftig lågkonjunktur. Det går ännu inte att säga hur detta kommer att påverka bankernas kapitalsituation och deras förmåga att förse svenska företag och hushåll med krediter.

Finanskrisen har redan fått stora effekter på produktion och sysselsättning. Den ekonomiska vetenskapen har problem att förklara hur mekanismerna mellan finansiell och real ekonomi – produktion och sysselsättning – fungerar. Det framstår dock som att vi från finanskrisen både ser en effekt av kraftigt minskade förmögenhetsvärden, som i sin tur leder till lägre konsumtion och investeringar, samt en effekt av att hushåll och företag drabbats av kreditrestriktioner, vilket också påverkar konsumtion och investeringar negativt.

I vårt ekonomisk-politiska avsnitt diskuterar vi förslag kring hur det svenska kreditväsendet kan hanteras bättre i detta skede av krisen.

² Som Konjunkturinstitutet påpekar i "Konjunkturläget" från mars 2009 är dock den svenska statistiken vad gäller företagscertifikat och -obligationer bristfällig. Detta försvårar naturligtvis möjligheterna att bedöma företagets kreditstatus.

³ Finansinspektionen, "Effekterna av de statliga stabilitetsåtgärderna", 2009-03-30.

Internationell utveckling: Historiskt djup recession

EFTERSOM KRISEN ÄR GLOBAL och svensk ekonomis omvärldsberoende är ett av de högsta inom västvärlden, ägnar vi i detta nummer av Ekonomiska Utsikter en mer omfattande del än vanligt till en bedömning av ett urval viktiga länder inom OECD. Vi gör också en fördjupning kring utvecklingen i Kina.

Övergripande utveckling

Världsekonomin befinner sig i en historiskt djup recession. Snäva kreditvillkor och låg efterfrågan hämmar aktiviteten i den globala ekonomin. Ökad arbetslöshet, försämrade förmögenhetsvärden för hushållen och otillräcklig stabiliseringspolitisk stimulans påverkar förtroendet negativt. Prognosbilderna är mer osäker

än vanligt, med större risk för ytterligare försämringar än möjligheter till bättre utfall än väntat.

Beroende på faktorer som till exempel grad av internationalisering och nationella penningpolitiska respektive finanspolitiska åtgärder, varierar nedgångens negativa effekter mellan länder. Men gemensamt för utsikterna inom prognoshorisonten är en fortsatt nedgång under 2009, med svag återhämtning tidigast vid årets slut.

Det ekonomiska läget förbättras i blygsam takt under 2010. Osäkerheten för 2011 är stor men vi bedömer det som rimligt med en tilltagande tillväxttakt som följd av ett stabiliserat finansmarknadsläge och ökad global efterfrågan. Den ekonomiska krisens negativa effekter för sysselsättningen förväntas dock vara fortsatt stora.

BNP

Årlig procentuell förändring

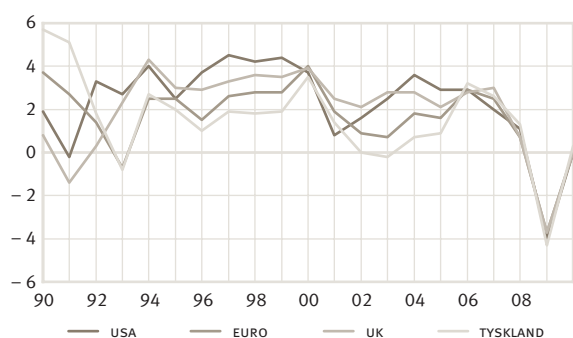

Diagram 3:1

Källa: OECD

Arbetslöshet

Procent av arbetskraften

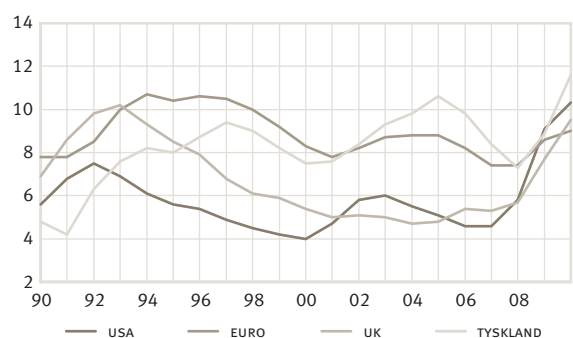

Diagram 3:2

Källa: OECD

USA

Tillväxt

Under fjärde kvartalet 2008 föll USAs BNP med drygt sex procent i årstakt, jämfört med föregående kvartal. Den låga tillväxttakten under 2008 berodde framförallt på en snabb inbromsning i den privata konsumtionen, lägre maskininvesteringar, lägre bostadsinvesteringar och lägre offentliga utgifter.

Skuldsättningsnivån har ökat i takt med att priserna på bostäder och andra tillgångar sjunkit i snabb takt. Ett högre sparande och lägre konsumtion får stora effekter eftersom den amerikanska tillväxten framförallt är konsumtionsdriven. Till denna övergripande trend måste vi dock lägga den finansiella krisen, som bidragit till fallet i produktionen genom sämre kreditförsörjning och stora prisfall för många tillgångsslag, vilket

Huspriser

Index 2000:1 = 100

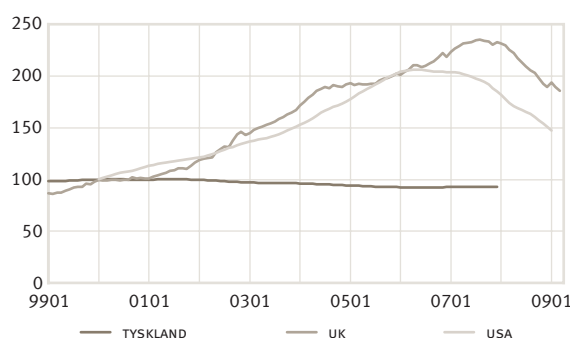

Diagram 3:3

Källa: Reuters EcoWin

inneburit kraftiga negativa förmögenhetseffekter för hushållen. En verklig vändning i den amerikanska ekonomin är knappast möjlig innan priset på bostäder och andra viktiga tillgångsslag har stabiliserats. En möjlig positiv nyhet var dock att vissa distrikt såg tecken på att konsumtionen börjar stabiliseras, enligt Beige Book från i mitten på april.

I slutet på mars bedömde OECD att positiv tillväxt är trolig under första halvåret 2010, givet att de finansiella förhållandena förbättras snabbt under andra hälften av 2009 och att det förs en stabiliseringspolitik som förmår stödja den inhemska efterfrågan.

LO-ekonomerna delar i stort OECDs bedömning. Den vändning som sker under andra halvåret 2010 drivs av offentliga investeringar, en återhämtning i konsumtionen tack vare stabiliserade bostadspriser och en positiv utveckling på aktiemarknaden, men även en förbättrad nettoexport som framförallt förklaras av en svagare dollar. Paradoxalt nog kan dollarn försvagas först när läget på de finansiella marknaderna förbättrats så mycket att "flight to quality" (det vill säga amerikanska statspapper) inte är den helt dominerande trenden bland globala placeringar.

LO-ekonomerna bedömer att tillväxten blir - 4,0 procent under 2009 och 0 procent under 2010. Vårt huvudscenari innebär att den amerikanska recessionen, som inleddes under december 2007, kommer att ha pågått under närmare 30 månader. Det främsta hotet mot detta scenario finns på den ekonomiska politikens område.

Sysselsättning

I december 2007 var arbetslösheten 4,9 procent, medan den i mars 2009 var 8,5 procent. Antalet människor som ofrivilligt arbetar deltid har ökat kraftigt under det dryga år som recessionen har varat. Allting tyder på att företagen kommer att fortsätta att minska personal under detta år och nästa. Det är inte rimligt att tro på ökad sysselsättning förrän någon gång under första kvartalet 2011.

Nedgången har varit särskilt tydlig i industrin. De senaste sex månaderna har sysselsättningen inom den tillverkande industrin fallit med ungefär en miljon. Transport och partihandel har haft en liknande utveckling. Beige Book vittnar om kraftigt minskad, i vissa fall obefintlig, efterfrågan på tillfällig personal från bemanningsindustrin.

Finansiella sektorn

Efter Lehman Brothers konkurs upphörde marknaden för kort företagsupplåning att fungera under en period. Osäkerheten om hur stora förlusterna från olika bostadsrelaterade värdepapper var och var de återfanns, har fortsatt att påverka många finansiella marknader negativt. En lång rad åtgärder från Federal Reserve, Treasury

Department och andra myndigheter har lett till en påtaglig förbättring på den "korta" kreditmarknaden.

Enligt Beige Book i april fortsatte tillgången på krediter att vara stram. Bankerna fortsatte att ställa upp hårda krav för alla typer av lån, med vissa tecken på att kraven på särskilt fastighetsprojekt skärpts ytterligare. Rapporter visade tecken på förbättrad likviditet på vissa kreditmarknader och minskade räntedifferenser på marknaderna för företagskrediter.

Aktiemarknad

Index 2000:1 = 100

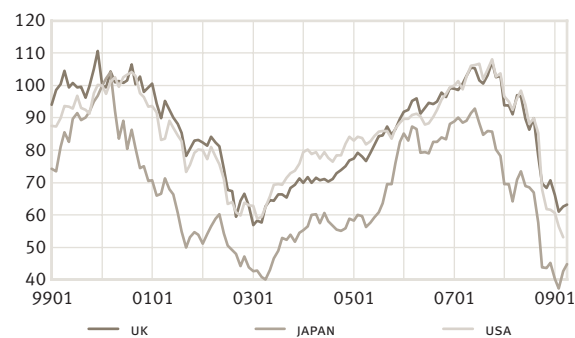

Diagram 3:4

Källa: Reuters EcoWin

Ekonomisk politik

Penningpolitiken är starkt expansiv. Under perioden sedan september 2007 har Fed sänkt styrräntan från 5 procent till ett intervall mellan 0 och 0,25 procent. Fed har även indikerat att det är troligt att det ekonomiska läget kommer att motivera en exceptionellt låg styrränta under en period. Fed har också tagit en lång rad initiativ för att förbättra likviditeten och få ner kostnaderna för upplåning på flera viktiga kreditmarknader.

Styrräntor

Procent

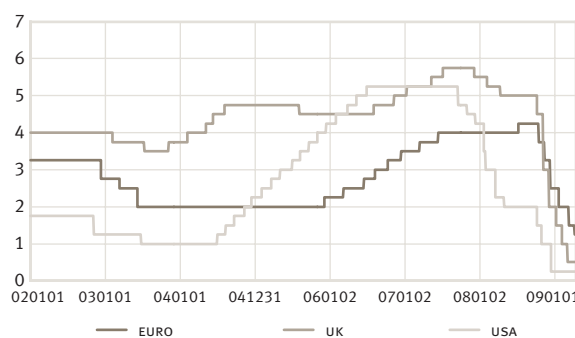

Diagram 3:5

Källa: Reuters EcoWin

Kina

Kina utgör endast en liten del av svensk exportmarknad. Med tanke på Kinas roll för den globala marknaden är det dock av intresse att notera landets utvecklingstendenser.

Den kinesiska ekonomin och arbetsmarknaden påverkas av den globala efterfrågenedgången. Den höga tillväxttakten, med ett genomsnitt på 10 procent under de senaste tjugo åren, dämpas påtagligt i år. Troligen kommer det att dröja till sommaren innan stimulanspaketet och penningpolitiken gör avtryck i ekonomin.

BNP i Kina

Årlig procentuell förändring

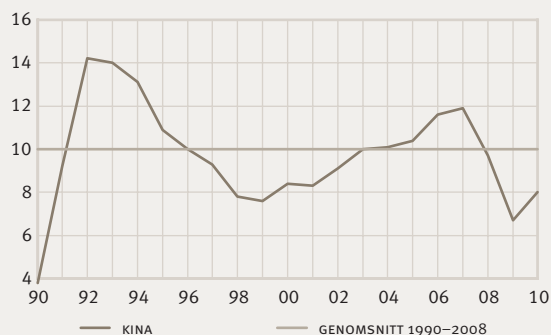

Diagram 3:6

Källa: IMF

Den kinesiska tillväxten är exportdriven. Ökad export har också inneburit ökade (ofta utländska) investeringar. Denna utlandsberoende tillväxtmodell vänds nu till en negativ spiral där sjunkande export leder till lägre privatinvesteringar som i sin tur minskar konsumtionen. Under februari 2009 minskade den kinesiska exporten, enligt den kinesiska tullmyndigheten, med hela 25,7 procent jämfört med ett år tidigare. Importen föll samtidigt med 24,1 procent, vilket antyder att exporten kommer att fortsätta minska eftersom en stor del av importen är insatsvaror som går på återexport. Kinas handelsöverskott slutade på 4,8 miljarder dollar, en dramatisk nedgång från 39,1 miljarder dollar i januari 2009.

Från att ha låtit renminbin flyta fritt "under uppsikt", stärktes valutan mot dollarn med cirka 20 procent fram till juli 2008. Sedan dess har växelkursen återigen följt dollarns utveckling. Mot euron har växelkursen stärkts med cirka 25 procent sedan i somras.

I krisens spår har många fabriker i städerna redan stängts ned. Det resulterar i att miljoner migrantarbetare beger sig tillbaka till landsbygden och jordbruken. Men en ovanligt svår och omfattande torka påverkar jordbruket och riskerar att förvärra arbetslösheten. Enligt officiella prognoser kommer arbetslösheten under 2009 att bli den högsta sedan 1980.

För att minska arbetslösheten är uppmaningen till företag bland annat att sänka lönerna snarare än att säga upp löntagare samt stopp för planer att höja minimilöner. Företagens tillåts också att skjuta upp betalningar av arbetarnas socialförsäkringar, sjukförsäkringar och arbetslöshetsförsäkringar.

Två omfattande stimulanspaket ska implementeras successivt under 2009 och 2010, vilka sammantaget utgör cirka 13 procent av BNP. Paketet innehåller bland annat bostadsbyggande, infrastruktur, jordbruk, social välfärd och hälsovård samt skatteavdrag för investeringar. Utöver detta planeras ett flertal stödprogram för olika industribranscher, däribland fordonsindustrin, stålindustrin och textilindustrin. Förväntningarna på stora infrastrukturprojekt har medfört att råvarupriserna redan har ökat påtagligt, till exempel har priset på kinesiskt stål ökat med 20 procent sedan november 2008. Stimulanspaketet är omfattande men risken är att de leder till överinvesteringar i infrastruktur och fler nödlidande lån.

Kina finansierar sina stimulanspaket genom att sälja obligationer på den inhemska marknaden. Att använda sin stora valutareserv genom att sälja placeringar i utländsk valuta (främst USD) skulle sänka dollarkursen och ge stora förluster för de återstående tillgångarna.

Den kinesiska centralbanken har lättat på penningpolitiken genom att bland annat sänka in- och utlåningsräntorna och reservkvoten för bankerna. Kreditkontrollen för bankernas utlåning har hävts vilket har ökat utlåningen påtagligt. I januari 2009 fördubblades antalet nya lån jämfört med ett år tidigare.

Kinas finanssektor är idag i betydligt bättre skick än under asienkrisen för tio år sedan. Detsamma gäller för de statliga finanserna.

Kongressen antog i början på 2009 en stimulansplan som omfattar 787 miljarder dollar.⁴ OECD uppskattar den diskretionära finanspolitiska stimulansen till 2,1 procent av BNP 2009 och 2,4 procent av BNP 2010.

Den nya Obama-administrationens plan för att stimulera efterfrågan är relativt trovärdig. Däremot finns det fortfarande stora frågetecken kring planerna för att åstadkomma finansiell stabilitet. Dessa behöver bli framgångsrika, dels för att kreditförsörjningssystemet ska fungera bättre, dels för att sätta ett tydligt golv för tillgångspriserna. Ett misslyckande skulle innebära risk för att den finansiella sektorn ytterligare bidrar till att försämra de ekonomiska utsikterna.

Euro-området

Tillväxt

Det råder skillnader mellan EUs medlemsländer gällande i vilken utsträckning de har drabbats av den ekonomiska krisen. Totalt blir fallet i BNP väsentligt under prognosperioden, där de stora ekonomierna Storbritannien och Tyskland särskilt drar ner snittet. LO-ekonomerna bedömer att BNP-tillväxten i euroområdet blir - 3,7 procent under 2009, samt 0 procent 2010.

Både extern och intern efterfrågan är svag. Raset i export, 5,2 procent, bidrog till att BNP föll med 1,3 procent under 2008 års sista kvartal, en utveckling som håller i sig även under första kvartalet 2009. Minskningen i export väntas avta under årets gång men vänder först mot årsskiftet. Viss draghjälp kan exporten väntas få via en försvagning av euron. Det instabila marknadsläget och mycket låga konsumentförtroendet talar för att nedgången fortsätter över halvårsskiftet 2009.

På nedåtsidan återfinns minskade förmögenhetsvärden, ökad arbetslöshet, lågt förtroende och en risk för ytterligare spilleffekter på real ekonomi från oroligheterna på finansmarknaden, vilka bidrar till en kraftig nedgång under årets första halva. På uppåtsidan finns sjunkande räntor, sjunkande konsumentpriser och finanspolitisk stimulans, vilket ökar disponibelinkomsterna och gynnar konsumtion.

Priser och löner

Den svaga globala efterfrågan orsakar sjunkande råvarupriser, vilket i sin tur fortsatt minskar både det interna och externa inflationstrycket. Inflationnivån i euroområdet är den lägsta på något decennium (0,6 procent i årstakt, mars 2009). Orsaken står allra främst att finna i prisutvecklingen för energi och livsmedel. Det låga inflationstrycket består under årets första halva och sjunker ned mot 1 procent, för att sedan långsamt vända uppåt igen.

Enligt ECB ökade lönerna under 2008 (cirka 4 procent kvartal 4, 2008) beroende på hög sysselsättningsgrad och kompensationskrav för föregående års inflation. Det är mycket sannolikt att löneökningstakten nu avtar i takt med att den ekonomiska aktiviteten är fortsatt låg och arbetslösheten ökar. Tillsammans med ökande produktionsgap innebär detta ett minskat inflationstryck. För att vidhålla målet om en inflation nära men under 2 procent, så kommer vi troligen få se ytterligare räntesänkningar från ECB.

Sysselsättning

Efter att ha ökat under 2008, har sysselsättningen fallit till den lägsta nivån på decennier. Nu avtar sysselsättningen och arbetslösheten förväntas stiga till nästan 12 procent. Enligt EU-kommissionens företagsundersökning befinner sig planerade anställningar på samma låga nivå som under 90-talskrisen. Statistik visar att det är personer med tillfällig anställning som i störst utsträckning nu går ut i arbetslöshet.

Den ekonomiska krisen har slagit hårt mot Europas tillverkningsindustri. Inom bilindustrin sjönk nybilsregistreringen med 27 procent i januari jämfört med januari 2008. Detta bär med sig stora följder för sysselsättningen både hos huvud- och underleverantörer och Kommissionen uppskattar att sysselsättningen inom industrin riskerar att falla med cirka 15 procent. Motsvarande siffror för tjänstesektorn är 25 procent och för detaljhandeln 17 procent.

Ekonomisk politik

Den europeiska centralbanken, ECB, har under de senaste månaderna genomfört en svit av kraftiga räntesänkningar. Styrräntan började sänkas i oktober 2008, från 4,25 procent till 1,25 procent i april 2009. Sänkningarna har motiverats med minskat inflationstryck som en följd av sänkta priser på energi och livsmedel samt den kraftiga nedgången i ekonomisk aktivitet.

Efter finansmarknadens dramatiska fall under hösten 2008, togs förslag på förbättrad övervakning fram inför EUs vårtoppmöte i mars i syfte att stärka finansiell stabilitet. Bland annat föreslås ett nytt råd (European Systemic Risk Council) som ska övervaka den europeiska finansmarknaden, förstärkning av nationella finans- och bankinspektioner, översyn av bonussystemen i bankerna för att öka långsiktigheten samt ökad kontroll av hedgefonder.

Den så kallade Europeiska Återhämtningsplanen, som enligt anvisning till medlemsländerna ska generera nationella åtgärder i storleksordningen 1,5 procent av BNP, varav merparten under 2009, bidrar till att dämpa nedgången i år och att tillväxten åter blir svagt positiv under 2010. Finanspolitisk stimulans har dock en tidseftersläpning som innebär att effekterna

⁴ The American Recovery and Reinvestment Plan (ARRP).

lär vänta på sig till årets andra halva. Flera medlemsländer har ett begränsat finanspolitiskt utrymme och kan därför inte väntas förmå ge den inhemska ekonomin någon större skjuts i rätt riktning. Åtgärderna skiljer sig åt mellan medlemsstaterna men till största delen har dessa koncentrerats till skattesänkningar och en mindre del till ökad offentlig konsumtion.

Kommissionens fortsatta krisrecept för medlemsstaterna inbegriper ökat inkomststöd för arbetslösa, statligt stöd för tillfälliga arbetstidsarrangemang, minskade indirekta kostnader för arbetsgivare och ökade investeringar i kompetens och omskolning. På EU-nivå vill man öka förskottsutbetalningarna från Europeiska socialfonden motsvarande 1,8 miljarder euro samt stödja arbetslösa med medel ur globaliseringsfonden.

Sverige, Italien, Frankrike, Spanien, Tyskland och Storbritannien har alla presenterat någon form av stödpaket till bilindustrin. EU-kommissionen förordar även skrotningspremier för bilar för att stimulera nyinköp, lån från Europeiska investeringsbanken och bidrag från EUs fonder för att mildra krisens effekter på arbetsmarknaden.

Storbritannien

Tillväxt

Enligt preliminära siffror för första kvartalet 2009 minskade BNP med 1,9 procent jämfört med fjärde kvartalet 2008, då tillväxten i sin tur minskade med 1,6 procent.

Tillväxstsiffran under fjärde kvartalet förklarades framförallt av lägre privatkonsumtion, ett fortsatt fall i företagets investeringar och ett snabbt lagerfall. Nettoexporten ökade något, i hög grad beroende på effekterna av den tidigare försvagningen av pundet.

Lägre aktivitet i byggbranschen i kombination med lägre huspriser och krisen i finanssektorn, har påverkat efterfrågan mycket kraftigt. Den finansiella sektorn har särskilt stor betydelse för den brittiska ekonomin, vilket bidrar till finanskrisens kraftigt negativa effekt på både tillväxt och sysselsättning.

Enligt OECD är positiv tillväxt sannolik först någon gång under 2010, på grund av lägre konsumtion till följd av sjunkande huspriser, negativa förmögenhetseffekter, dålig tillgång på krediter och en försvagad arbetsmarknad. Huspriserna förväntas falla ungefär 20 procent från toppen. När bostadspriserna stabiliserats bör byggandet komma igång igen, till följd av relativt stor tillbakahållen efterfrågan.

LO-ekonomernas bedömning ligger i linje med OECDs prognos, det vill säga att tillväxten är - 3,7 procent under 2009 och - 0,2 procent under 2010. Vår bedömning bygger på antaganden om att bostadspriserna stabiliserar under den senare delen av 2009 och att den brittiska regeringens ansträngningar för att stabilisera

den finansiella sektorn blir framgångsrika. Finansiell stabilitet är nödvändigt för kreditförsörjningen ska fungera bättre än den gör idag, vilket är en förutsättning för positiv tillväxt under nästa år.

Sysselsättning

Sysselsättningsciffrorna har ännu inte påverkats särskilt kraftigt av den kraftiga lågkonjunkturen. Antalet arbetslösa har däremot ökat relativt kraftigt och är nu uppe i 6,5 procent. Jämfört med föregående kvartal är det en ökning med 165 000 personer. Under februari ökade antalet personer som uppbär a-kassa med 138 400, den högsta siffra som uppmätts och klart högre än de värsta månadstalen under 1990-talskrisen. Enligt OECD kommer arbetslösheten att öka snabbt under 2009 men stabiliseras under 2010.

Finansiella sektorn

Den 19 januari lade regeringen fram ett antal nya åtgärder för att förbättra förhållandena i den finansiella sektorn och stödja större utlåning. Det viktigaste inslaget är den så kallade Asset Purchase Facility (APF), som gör det möjligt för BoE att stödja tillgången på företagskrediter. APF gör det även möjligt för BoE att köpa tillgångar i penningpolitiska syften, om det behövs för att undvika deflation.

Redan tidigare har lagstiftning införts som ger regeringen möjlighet att intervensera i banksektorn, genom att tvinga till sig aktiekapital i bräckliga institutioner. Regeringen har också sagt att den kommer att skjuta till upp till 50 miljarder pund i direkt rekapitalisering av banker. Man har också erbjudit att garantera bankernas finansiering mot en avgift. Regeringen har stora ägarandelar i två brittiska banker och har nationaliserat två bostadsfinansieringsinstitut.

Ekonomisk politik

Sedan i oktober 2008 har BoE sänkt styrräntan med 4,5 procentenheter till 0,5 procent. Monetary Policy Committee bedömer dock att det trots detta finns stor sannolikhet för att inflationen faller under målet. För att motverka det har man beslutat att öka bankens reserver med 75 miljarder pund i syfte att köpa företagskrediter och vissa typer av statsobligationer, i enlighet med APF.

I sin så kallade Pre-Budget Report, som lades fram i november, har regeringen tidigare lagt infrastrukturinvesteringar motsvarande 3 miljarder pund. Man har också sänkt momsens fram till december 2009, föreslagit utökad grundavdrag och satsningar på arbetsmarknadspolitik om ungefär 1,3 miljarder pund.

OECD uppskattar att den diskretionära finanspolitiska impulsen motsvarar 1,4 procent av BNP 2009, medan den är i princip obefintlig 2010. Storbritanniens

underskott kommer att bli mycket stort under både 2009 och 2010, beroende på de automatiska stabilisatorerna och att skatteintäkterna från fastigheter och finansiella tillgångar faller mycket kraftigt.

Budgeten som lades den 22 april föreslår framförallt inkomststärkande åtgärder, bland annat högre skatter och försämrade avdragsmöjligheter för personer med höga inkomster. Även bensinskatten kommer att höjas. Den offentliga sektorn beräknas ha underskott överstigande 10 procent av BNP åtminstone de närmaste två åren.

Tyskland

Tillväxt

Den tyska tillväxten föll i jämförelse med året innan 1,6 procent under det fjärde kvartalet 2008 och förväntas fortsätta falla än mer under det första kvartalet 2009. Detta som följd av dels en stark minskning av investeringar, beroende på sjunkande kapacitetsutnyttjande och orderingångar och skärpta finansiella villkor, dels en kraftigt minskad export. Tyskland är starkt exportberoende och drabbas hårt i synnerhet av omvärldens minskade efterfrågan på investeringsvaror. Mellan 2004–2007 var nettoexportens bidrag till BNP runt 1 procentenhet. Då många EU-länder kommer att ha en negativ tillväxt under innestående år så är tysk ekonomi i stor utsträckning avhängig den inhemska utvecklingen.

Industriproduktion och orderingång tillverkningsindustrin i Tyskland

Fasta priser, säsongrensad, index 2005 = 100

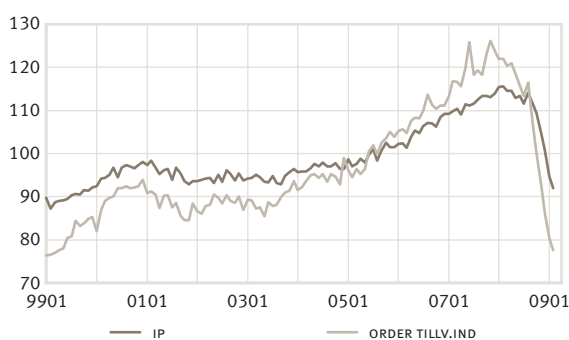

Diagram 3:7

Källa: Reuters EcoWin

Tysklands export minskade under fjärde kvartalet 2008 med – 5,6 procent och importen ökade med 1,5 procent. Enligt VDMA (organisation för tillverkare av maskiner och industriell utrustning) rasade orderingången av verktygsmaskiner med 40 procent i december 2008 jämfört med året tidigare.⁵

⁵ www.thelocal.de

Vissa positiva förutsättningar finns för privat konsumtion som följd av snabbt sjunkande inflation, löneökningar under årets första månader, skattelättnader och andra finanspolitiska åtgärder. Dock lär det snabbt försämrade läget för sysselsättningen verka dämpande på konsumtionen.

En osäkerhet i tillväxtprognosen utgörs av i vilken utsträckning, både i tid och tyngd, som krisen inom den finansiella sektorn fortsatt spiller över till den reala ekonomin. Återhämtningen verkar dock komma relativt snabbt. Finanspolitiken bör ha en stabiliserande verkan från andra halvan av 2009 och framåt. Detta tillsammans med en urfasning av den globala krisen, kommer att lägga grunden för en mer gynnsam utveckling från och med slutet av 2009. 2010 väntas tillväxten bli positiv, om än blygsam.

Priser och löner

I olikhet med andra länder inom EU, så utmärks inte den tyska fastighetsmarknaden av en pågående konsolidering. Tyska huspriser framstår inte som lika känsliga för förändringar i ränteläget som i andra EU-länder, till exempel Storbritannien och Spanien. Privat konsumtion bör i detta därmed inte påverkas i alltför stor utsträckning då hushållens förmögenhetsvärden är relativt stabila.

Det är oklart i vilken omfattning tidigare avtalade löneökningar verkligen kommer att äga rum under 2009 och 2010. Den ökade arbetslösheten har sannolikt en dämpande effekt på löneökningstakten.

Sysselsättning

Den ekonomiska nedgången märks nu på den tyska arbetsmarknaden. Särskilt inom exportindustrin sjunker sysselsättningen. Bilindustrin, kemi- och maskinbyggnadsbranscherna har alla dragit ner på produktionen.

Som ett första led, innan eventuella uppsägningar, så råder en konsensus mellan arbetsmarknadens parter och staten att permittera de anställda, vilket bidrar till att hålla sysselsättningsnivån uppe. Staten betalar permitteringslön och tar över en del av företagets sociala avgifter (regler som gäller till och med mitten av 2010). Arbetslösheten ökar dock då åtgärdsperioden når sitt slut och som följd av den långsamma ekonomiska återhämtningen. En viss motvikt kan fås genom eventuella avtal mellan arbetsmarknadens parter, där ökade löner skiftas mot upprätthållande av sysselsättning.

Ekonomisk politik

Den tyska regeringens finanspolitiska åtgärder riktade mot den reala ekonomin lät vänta på sig, vilket även delvis kan förklara att krisen blivit så djup och så hastig. Under 2009 och 2010 satsar man dock 90 miljarder euro (motsvarande 3,5 procent av BNP, varav cirka hälften

uppdelat på vardera år) i ett paket av åtgärder. Skattesänkningar för låginkomsttagare, skrotpremie vid nybilsköp, tillfälligt höjt barnbidrag, reparation av skolor och daghem, informationsteknologi, förstärkt arbetsförmedling samt lånegarantier för företag, är exempel på vad som ingår i paketet. Regeringen har också lanserat omfattande räddningspaket för tyska banker.

Den tyska regeringen har uttalat sig positiva till att stödja General Motors i syfte att undvika uppsägningar motsvarande 26 000 anställda i Opels fabriker i Tyskland. Detta återstår dock att dels godkännas av EU-kommissionen, dels svara upp mot ansvarstaganden från General Motors sida.

Norden

Norge

Tillväxten blir negativ i år också i Norge, nedgången kom dock lite senare och väntas inte bli så djup, samt vända upp snabbt. Omslaget började med en nedgång i bostadsinvesteringarna. Stora variationer råder för prognoserna för Norge. Norges Riksbank tror på en positiv tillväxt på 0,25 i år medan statistikbyrån SSB tror på en negativ tillväxt på -1,7.

Arbetslösheten har inte ökat så mycket. Arbetskraftsinvandringens storlek gör den svårare att förutspå. Det är troligt att en del migrantarbetare reser hem igen på grund av konjunkturen.

Stor ekonomisk stimulans fås via 22 miljarder NOK som går till investeringar, därav 19 miljarder till offentliga byggnader samt konsumtion via företagsstöd.

Riksbanken stimulerar också ekonomin genom att ha sänkt räntan fem gånger, från 5,75 i oktober till 2 i mars. De har numer som mål, förutom stabil inflation, också att motverka svängningar i produktion och efterfrågan. Räntesänkningarna får stor och snabb effekt på konsumtionen i Norge då 93 procent av lånen (enligt SEB) är rörliga lån. Konsumentförtroendeindikatorn är också på uppåtgående sedan tre månader.

Danmark

Prognoserna för dansk ekonomi varierar mycket gällande 2009. Arbetarrörelsens Erhvervsråd tror på -2,5 procent BNP-tillväxt i år och +0,4 procents tillväxt för nästa, medan SEB i Sverige tror på -3,5 procent i år och 7 procent nästa år. Sysselsättningsutvecklingen blir negativ under hela 2009 och 2010. Erhvervsrådet räknar inte med ökad sysselsättning förrän 2011.

Styrräntan har sänkts från 4,25 procent i oktober 2008 till 1,75 procent i början av april. Den privata konsumtionen väntas inte öka särskilt, då arbetslösheten ökar och huspriserna sjunker mycket, vilket får hushållen att öka sitt sparande.

Många kräver att ekonomin ska stimuleras med di-

verse paket, men regeringen hävdar att den redan i höstas vidtog tillräckliga åtgärder i form av skattelättnader och offentliga investeringar, som är väl i samma storleksordning som andra länders.

Finland

Löntagarnas forskningsinstitut är den mest pessimistiska av alla prognosmakare och tror på en negativ BNP-tillväxt motsvarande 3,7 procent i år och -1 procent 2010.

Exportmarknaden har rasat och väntas minska nästan 10 procent i år. De finska orderböckerna närmar sig den låga nivå som var 1991. Investeringarna väntas minska med 8 procent. Sedan våren 2008 har arbetslösheten också ökat. Dock har finska ledande indikatorer från OECD börjat vända uppåt sedan två månader.

Det stimulanspaket som kom i januari innehöll mest skattelättnader och arbetsgivaravgiftssänkningar. Dess inverkan på produktionen är indirekt och långsam, via ökad köpkraft och lägre lönekrav. Men nuvarande osäkra förhållande på arbetsmarknaden gör att sparbenägenheten ökar och resultatet blir istället ökade vinster till företagen och eventuellt undvikande av konkurs. Enligt Löntagarnas Forskningsinstitut bör en stimulans utformas så att den mer direkt påverkar antalet arbetade timmar.

Internationella förutsättningar

Procentuell förändring

	2008	2009	2010	2011
BNP				
USA	1,1	-4,0	0,0	
Tyskland	1,3	-4,3	0,3	
Storbritannien	0,7	-3,7	-0,2	
Danmark	-0,8	-2,5	0,7	
Norge-fastland	2,4	-1,4	0,9	
Finland	0,9	-5,0	-1,1	
OECD	0,9	-4,0	0,1	
Euro-området	0,7	-3,7	0,0	
	2008	2009	2010	2011
Svensk exportmarknadstillväxt	0,0	-10,5	-0,2	5,0
Råoljepris, Brent USD/fat	97	52	62	69
Växelkurs USD/EURO	1,46	1,32	1,33	1,33

Tabell 3:1

Källa: OECD, Reuters EcoWin samt egna beräkningar

Svensk utveckling: Mycket kraftigt BNP-fall i år och ras för sysselsättningen

DEN MYCKET SNABBA NEDGÅNGEN i den internationella ekonomin slår hårt mot den svenska ekonomin med dess starka koppling till omvärlden. Så sent som i januari i år trodde LO-ekonomerna att BNP-fallet i Sverige skulle stanna vid knappt en procent.

Utfallet enligt nationalräkenskaperna för det fjärde kvartalet i fjol, och de data som finns att tillgå för utvecklingen hittills i år, visar att kraften i nedgången underskattades mycket grovt. BNP väntas nu minska med 4,5 procent i år. Det är det största fallet under ett enskilt år sedan 1940 och en lika stor nedgång som den som skedde över tre år sammantaget under början av 1990-talet.

Enligt nationalräkenskaperna föll BNP successivt under loppet av fjolåret med ett dramatiskt fall det fjärde kvartalet. Ett liknande ras väntas det första kvartalet i år. Nedgången dämpas sedan och övergår i en ökning från kvartal till kvartal från och med det fjärde kvartalet i år (se diagram 4:1). Det innebär en årlig ökningstakt på 0,8 respektive 2,3 procent 2010 och 2011 jämfört med åren innan.

BNP i Sverige

Säsongrensade kvartalsvärden

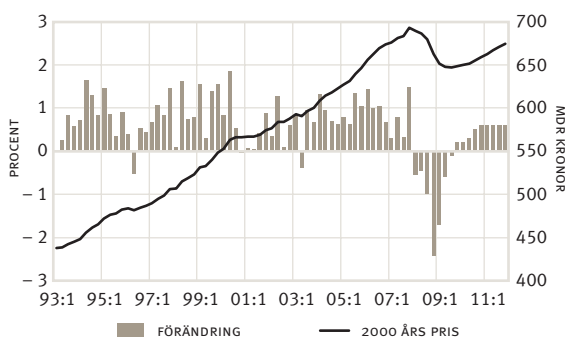

Diagram 4:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

Den förväntade BNP-ökningen nästa år och 2011 bygger på att en ökning av exporten med stöd av den svaga kronan kommer tillstånd och att hushållens konsumtion hålls uppe hyggligt. Det finns en betydande risk att förbättringen av den internationella utvecklingen kommer senare och går långsammare än vad som antas i denna bedömning, vilket skulle leda till att exportuppgången går om intet. Det finns också en risk att hushållen väljer att spara mer än vad som antas i prognosen, vilket skulle göra konsumtionsbedöm-

Försörjningsbalans

Procentuell förändring

	2008	2009	2010	2011
Privat konsumtion	-0,2	-1,5	1,0	1,5
Offentlig konsumtion	1,3	0,8	0,4	-0,1
Investeringar	3,5	-10,1	-7,1	2,7
Lagerinvesteringar*	-0,7	-0,6	0,2	0,0
Export av varor och tjänster	1,7	-12,6	2,7	6,0
Import av varor och tjänster	3,0	-11,5	0,2	4,2
BNP	-0,2	-4,5	0,8	2,3

Tabell 4:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

* Förändring i procent av föregående års BNP.

ningen för optimistisk. Därtill kommer riskerna för att krisen på de finansiella marknaderna förnyas och fördjupas istället för att situationen gradvis förbättras.

Utgångspunkten för prognosen är att det är det stora efterfrågebortfallet snarare än kreditåstramning som styr utvecklingen för BNP och sysselsättning. Tillgången på krediter har förbättrats och kostnaderna för krediter har sjunkit, särskilt för hushåll. Det betyder inte att krisen på de finansiella marknaderna är över, det kommer att ta tid. Det finns också betydande risker för bakslag i form av ökade kreditförluster i spåren av den dåliga realekonomiska utvecklingen, med svårigheter för banker och nya perioder av kraftig kreditåstramning som följd.

Det stora BNP-fallet i år och den svaga utvecklingen framöver leder till ett ras för sysselsättningen som väntas minska med 300 000 personer åren 2009 och 2010 sammantaget jämfört med 2008, och ytterligare 35 000 personer 2011. Det innebär en sysselsättningskris av 1990-talsmått. Sysselsättningsgraden hamnar lägre än då även om antalet personer som förlorar sin sysselsättning är mindre.

Prognosförutsättningar: finans- och penningpolitiken

Vi har i prognosen räknat med den inriktning av finanspolitiken som följer av budgetpropositionen för 2009, propositionen "Åtgärder för jobb och omställning" och 2009 års vårproposition. För 2009 innebär det ofinansierade reformer för cirka 40 miljarder kronor (1,3 procent av BNP). För 2010 tillkommer 7 miljarder i ett så kallat tillfälligt konjunkturstöd. Det är en

anmärkningsvärt stram finanspolitisk inriktning, men med utgångspunkt från regeringens retorik kan det vara en bra prognos på vad man kommer att göra.

Riksbanken har agerat resolut sedan det stod klart att den finansiella krisen fördjupats och spritts och att konjunkturutsikterna försämrats markant. Efter en serie kraftiga räntesänkningar sedan i höstas och den senaste räntesänkningen i april ligger reporäntan nu på 0,5 procent och Riksbankens bedömning är att den behöver vara låg under lång tid. Först i början av 2011 stiger reporäntan igen och då förhållandevis snabbt upp till 3 procent i slutet av året. Vi har utgått från denna räntebana i vår prognos. Enligt Riksbanken finns en viss sannolikhet för ytterligare en sänkning framöver, men i stort sett har reporäntan nått nivåer där ytterligare sänkningar inte är möjliga utan att det uppstår negativa effekter på de finansiella marknadernas funktionssätt.

Svag krona

Små valutor har generellt försvagats som en följd av den fördjupade finanskrisen. Kronan har försvagats mycket kraftigt sedan september i fjol. Finanskris och djup lågkonjunktur är en dålig miljö för kronan. Kronan bedöms dock vara betydligt svagare än vad som motiveras av så kallade fundamentala faktorer. När konjunkturutsikterna förbättras väntas kronan därför komma att stärkas. Även i slutet av perioden bedöms dock kronan vara betydligt svagare än under åren före fallet.

Efterfrågan och produktion

Exporten rasar i år

Exporten av varor väntas falla med hela 17 procent i år. Nästa år väntas en ökning med 3 procent när omvärldsefterfrågan åter börjar växa om än svagt och svensk export kan dra nytta av den konkurrensfördel som den svaga kronan ger. 2011 tilltar ökningstakten till 6 procent i spåren av en mer påtaglig internationell återhämtning, där en förbättrad investeringskonjunktur har stor betydelse.

Varuexporten började dämpas det andra kvartalet i fjol och föll kraftigt det fjärde kvartalet i spåren av att investeringarna i omvärlden rasade och världshandeln tvärbromsade. Utrikeshandelsstatistiken för januari och februari och statistiken avseende industrins orderingsgång indikerar ett än större fall under det första kvartalet i år.

Varuexporten minskade med drygt 10 procent det fjärde kvartalet 2008 jämfört med det fjärde kvartalet 2007. Exporten av verkstadsvaor föll med 17 procent och exporten av järn och stål föll med 25 procent. Bland verkstadsvaorna föll personbilsexporten med 52 procent samtidigt som exporten av teleprodukter föll med i sammanhanget måttliga 4 procent.

Industrins exportorderingsgång började minska under det första halvåret i fjol (se diagram 4:2). Under det tredje kvartalet blev minskningen alltmer markant och under det fjärde kvartalet gick botten ur konjunkturen och orderingsgången rasade. Raset har fortsatt under inledningen av 2009. Under januari och februari i år var orderingsgången från exportmarknaden 35 procent lägre jämfört med motsvarande period 2008.

Orderingsgång, exportmarknaden

2005 = 100, säsongrensad

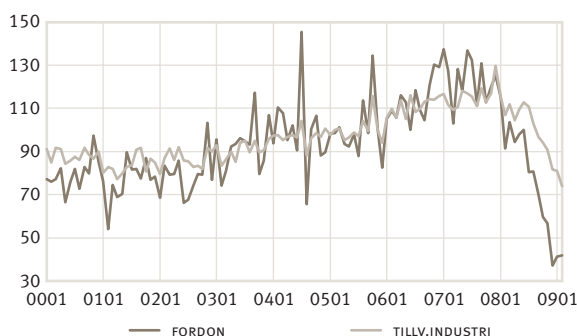

Diagram 4:2

Källa: SCB

Som indikator för omvärldsefterfrågan i år och 2010 använder vi utvecklingen för den totala importen av varor och tjänster till OECD-området enligt OECDs senaste bedömning från slutet av mars i år. Det innebär sannolikt en underskattning av hur mycket efterfrågan på svensk varuexport försvagas, framför allt i år, genom att tjänster ingår och på grund av sammansättningen av den svenska exporten med en inriktning mot investeringsvaror och stor fordonsexport.

Importen av varor och tjänster till OECD-området väntas minska med 10,5 procent i år och vara i stort sett oförändrad nästa år. Importen minskar mycket kraftigt i början av i år. Minskningen klingar gradvis av under resten av året och vänds till en svag uppgång under loppet av 2010.

Den svenska kronan försvagades mycket kraftigt under det fjärde kvartalet i fjol. Även om kronan nu väntas stärkas måttligt under loppet av i år och mer påtagligt under loppet av nästa år så framstår kronan de närmaste åren som svag vid en tillbakablick (se diagram 4:3). Mätt som konkurrensvägt genomsnitt väntas deprecieringen av kronan i år bli 12 procent. 2/3 av kronförsvagningen återtas 2010–2011. Kronförstärkningen innebär att svensk industris konkurrenskraft, mätt som relativ enhetsarbetskostnad (RULC), stärks kraftigt i år och den trendmässiga utvecklingen mot en allt bättre konkurrenskraft som varit för handen sedan mitten av 1990-talet fortsätter.

Export och import av varor

Procentuell förändring

	2008		2009		2010		2011	
	Volym	Priser	Volym	Priser	Volym	Priser	Volym	Priser
Export	1,0	3,4	- 17,0	2,5	3,0	- 2,5	6,0	1,0
Import	2,3	1,4	- 14,3	1,5	- 0,8	- 1,5	4,2	1,0

Tabell 4:2

Källa: SCB samt egna beräkningar

Svensk växelkurs mot exportkonkurrenter

Index jan 1991 = 100

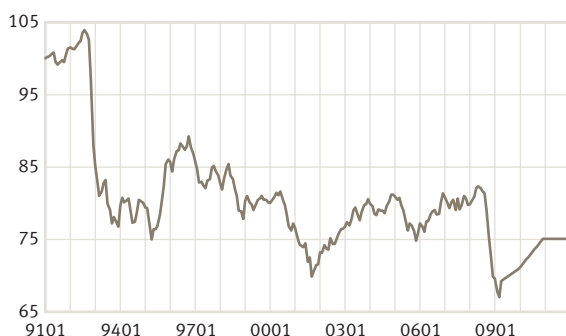

Diagram 4:3

Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

Handel med varor

Säsongrensade kvartalsvärden 2000 års pris, mdr kr

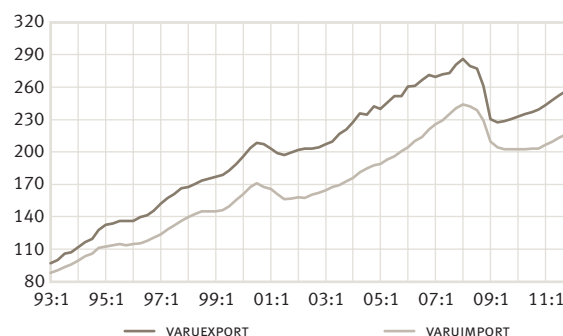

Diagram 4:4

Källa: SCB samt egna beräkningar

Det första halvåret i år väntas det stora efterfrågebortfallet totalt dominera bilden. Varuexporten väntas falla mycket kraftigt det första kvartalet och ytterligare något det andra (se diagram 4:4). Den svaga kronan leder på kort sikt till ökade intäkter och ökade vinster i svenska kronor för många exportföretag. Först efter hand, när omvärldsefterfrågan stabiliseras och försiktigt börjar öka, väntas den svaga kronan få effekt på volymutvecklingen. Den svenska varuexporten bedöms då öka snabbare än omvärldsefterfrågan. Mot slutet av perioden när investeringarna i omvärlden vänder upp gynnas exporten av den stora andelen investeringsvaror.

Exporten av tjänster väntas bara sjunka någon procent i år trots att frakttjänster och företagstjänster missgynnas av svag världshandel och låg investeringsaktivitet i omvärlden. En motverkande faktor är att utlänningars konsumtion i Sverige, vilken räknas som tjänsteexport, ökar kraftigt till följd av den försvagade kronan. Nästa år och 2011 väntas tjänsteexporten i stort sett utvecklas i linje med varuexporten.

Även importen rasar i år

Varuimporten började liksom varuexporten dämpas det andra kvartalet i fjol och föll kraftigt det fjärde kvartalet när efterfrågan tvärstannade. Stora fall kan noteras för stål och verkstadsvaror, bland annat per-

sonbilar. SCBs snabbstatistik för utrikeshandeln för januari och februari visar ett fortsatt mycket kraftigt fall för varuimporten.

Mot bakgrund av kraftigt fallande export och investeringar, svag konsumtionsutveckling och ett negativt lageromslag bedöms importen av varor på helårsbasis falla med hela 11,5 procent i år jämfört med ifjol. Importen faller brant det första kvartalet i år, sedan dämpas fallet efter hand och övergår i stagnation under loppet av 2010 (se diagram 4:4). År 2011 växer importen åter på grund av en överlag förbättrad efterfrågan. Den svaga investeringsutvecklingen 2010 och 2011 gör att importen av varor ökar långsammare än exporten av varor dessa år.

Tjänsteimporten utvecklas svagare än tjänsteexporten, särskilt i år då den väntas falla med 3,5 procent. Det beror i hög grad på en minskning av svenskars konsumtion i utlandet, vilket i sin tur sammanhänger med den försvagade kronan.

Investeringarna faller kraftigt 2009 och 2010

Investeringsutvecklingen bromsade in under 2008 efter några år med hög ökningstakt. Efter en svag nedgång för de totala fasta bruttoinvesteringarna under det andra halvåret ifjol räknar vi nu med ett brant fall under loppet av i år (se diagram 4:5). Investeringarna väntas totalt sett minska med cirka 10 procent i år jäm-

Bruttoinvesteringar

Säsongrensade kvartalsvärden

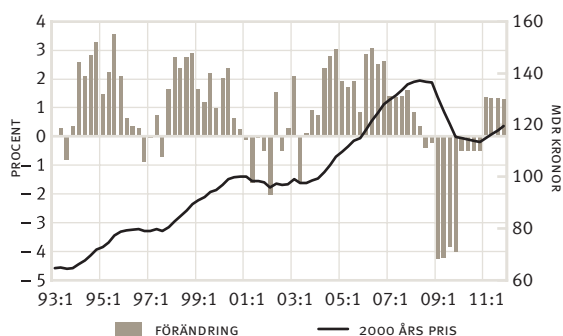

Diagram 4:5

Källa: SCB samt egna beräkningar

Investeringar

Procentuell volymförändring

	2008	2009	2010	2011
Totalt	3,5	-10,1	-7,1	2,7
Bostäder	-5,4	-16,0	3,0	5,0

Tabell 4:3

Källa: SCB samt egna beräkningar

fört med i föl. En kraftig nedgång för näringslivets investeringar och bostadsinvesteringarna motverkas i någon grad av stigande offentliga investeringar. Nästa år sjunker de totala investeringar något långsammare. De offentliga investeringarna minskar men samtidigt bedöms bostadsbyggandet åter öka något. År 2011 väntas samtliga investeringar öka men i beskedlig takt.

Huvudförklaringen till de fallande investeringarna i näringslivet är det stora efterfrågebortfallet och det mycket låga kapacitetsutnyttjandet framöver. Kapacitetsutnyttjandet i industrin föll dramatiskt redan under slutet av fjolåret (se diagram 4:6). Enligt SCBs investeringsenkät från februari i år planerar industrin som helhet att minska investeringsvolymen med 14 procent. Vår bedömning är att minskningen blir större och att tyngdpunkten i nedgången ligger tidigt, investeringarna väntas på årsbasis minska med 18 procent i år och 11 procent nästa år. Även i tjänstesektorerna minskar investeringsbehovet i takt med sjunkande kapacitetsutnyttjande. Här tror vi förloppet blir mer draget och investeringarna minskar med 10 procent både i år och nästa år.

Finansieringsproblem till följd av finanskrisen kan vara en bidragande orsak till att investeringsnedgången blir så snabb. Därtill kan finanskrisen på sikt spå på den kreditåttstramning som normalt är förknippat med ett svagt konjunkturläge. Enligt Konjunkturbarome-

Industrins kapacitetsutnyttjande

Faktiskt kapacitetsutnyttjande, industri SNI C+D, procent, säsongrensat

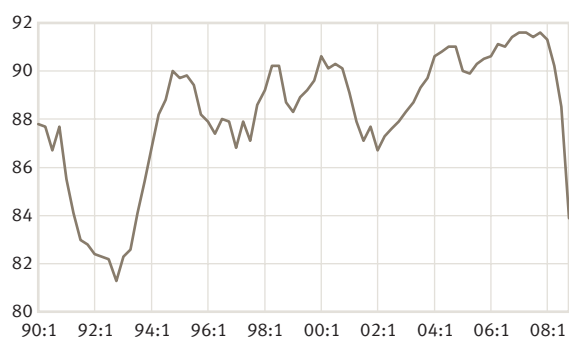

Diagram 4:6

Källa: SCB

tern och andra enkätundersökningar ser många företag finansieringen som ett problem. Det tycks främst gälla byggföretag och en växande andel tjänsteföretag.

När investeringarna i näringslivet vänder upp under 2011 bedöms det gå trögt. Hög investeringstakt åren 2004–2007 innebär att det finns kapacitet att tillgå när efterfrågan kommer igång och produktionen behöver öka, även om det kan finnas uppdämda investeringsbehov inom vissa områden.

För bostadsinvesteringarna väntas ett markant fall i år. Antalet påbörjade lägenheter minskade kraftigt under det andra halvåret i föl och den utvecklingen väntas fortsätta ytterligare några kvartal. Tvärstoppet för påbörjandet av nya lägenheter förklaras främst av att efterfrågan och priser dalat. Nästa år väntas bostadsbyggandet vända upp svagt då den prisuppgång på bostäder som ligger i vår prognosbild ger en gradvis förbättrad lönsamhet för nybyggandet av bostäder.

Den svaga produktionsutvecklingen gör att lagren dras ner de närmaste åren, kraftigt i år och i mindre omfattning 2010 och 2011. Lagerinvesteringarna kommer därför att påverka BNP-utvecklingen negativt i år men marginellt positivt 2010 och inte alls år 2011.

Svag utveckling av offentlig konsumtion och underskott i kommunernas finanser

Vi har antagit att den offentliga konsumtionen utvecklas enligt Finansdepartementets bedömning i vårpropositionen 2009. För framför allt kommunsektorn innebär det en mycket svag utveckling. Den kommunala produktionen växer än långsammare på grund av att en ökande andel av den kommunala verksamheten utvecklas i privat regi. Det kan ifrågasättas om ens denna svaga utveckling kommer till stånd, då den enligt Finansdepartementets beräkningar är förknip-

pad med växande underskott i kommunernas finanser. Den kraftiga sysselsättningsnedgången i näringslivet ger ett rejält tapp i kommunernas skatteinkomster. Kommunsektorn som helhet kommer att gå med underskott framöver och för en betydande andel av kommunerna väntas mycket stora underskott. Utan ytterligare stöd via statsbidrag framstår det som troligt att den kommunala verksamheten och därmed sysselsättningen i kommunerna måste dras ner påtagligt.

Svag utveckling av hushållens disponibla inkomster

Efter några goda år med en ökningstakt på över 3 procent väntas hushållens reala disponibla inkomster utvecklas svagt i år och de närmaste åren. Den snabbt fallande sysselsättningen medför att lönesumman minskar med cirka 1 procent i år. Fallet i lönesumman motverkas av minskade skatteutgifter. I år genomförs bland annat jobbskatteavdragets tredje steg. Transfereringarna från offentlig sektor stiger kraftigt, till stor del beroende på den snabbt växande arbetslösheten.

Nästa år ökar de reala inkomsterna än långsammare trots att konsumentprisutvecklingen dämpas. Lönesumman stiger visserligen något när sysselsättningsfallet dämpas men vi räknar inte med att några skattesänkningar genomförs och transfereringarna ökar långsammare än i år. Därtill kommer att pensionerna hålls tillbaka genom att den så kallade bromsen slår till. År 2011 utvecklas lönesumman och hushållens reala disponibla inkomster fortfarande mycket svagt.

Hushållens konsumtion faller i år men ökar 2010 och 2011

Hushållens konsumtion minskade gradvis under 2008 (se diagram 4:7). Det fjärde kvartalet i fjol var nedgången mycket kraftig. På helårsbasis sjönk konsumtionen med 0,2 procent i fjol. Det negativa bidraget från konsumtionen av bilar var mycket stort.

Privat konsumtion

Säsongrensade kvartalsvärden

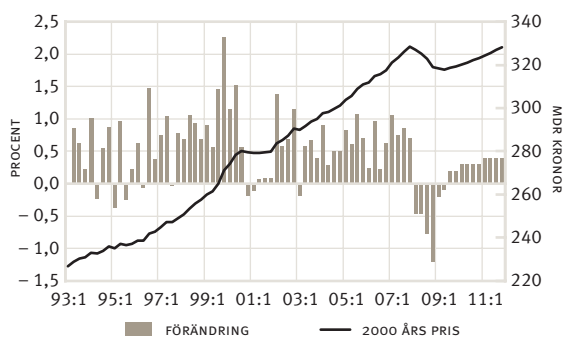

Diagram 4:7

Källa: SCB samt egna beräkningar

Samtidigt som hushållens konsumtion försvagades under loppet av fjolåret ökade de disponibla inkomsterna relativt starkt och sparkvoten steg. Hushållens förmögenhet minskade till följd av fallande huspriser och börskurser och konsumentförtroendet sjönk påfallande snabbt i spåren av finanskrisens utveckling och utbredning (se diagram 4:9). Hushållen tycks ha anpassat sig till det försämrade läget i ekonomin i allmänhet och på arbetsmarknaden i synnerhet och minskande förmögenhet genom att öka sitt sparande. När nu läget förvärras och arbetslösheten ökar kraftigt väntar sannolikt mer av samma medicin. Hushållen fortsätter att dra upp sitt sparande och mätt som årsgenomsnitt väntas konsumtionen falla med 1,5 procent mellan 2008 och 2009. Det innebär ändå att fjolårets fall i konsumtionen bromsas upp och vänds till en svag uppgång under loppet av i år.

Utvecklingen under 2010 och 2011 kommer att bestämmas av hur hushållen väljer att göra med sitt sparande i en situation med svag inkomstutveckling samt

Hushållens konfidensindikator (CCI)

KI-barometern netttotal

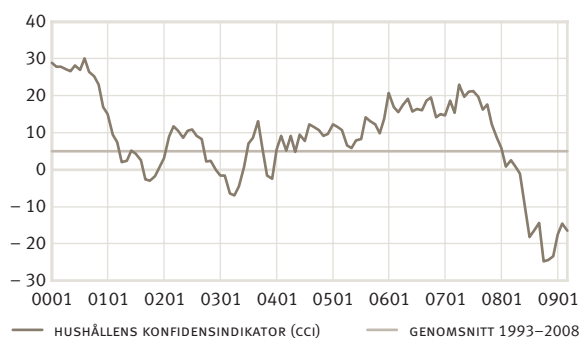

Diagram 4:8

Källa: KI-barometern

Hushållens sparkvot

Procent

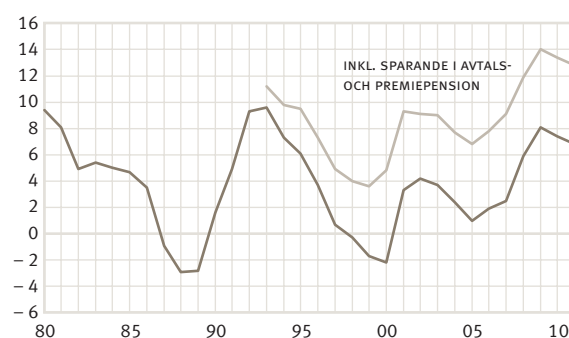

Diagram 4:9

Källa: SCB samt egna beräkningar

Disponibel inkomst och privat konsumtion

Procentuell förändring

	2008	2009	2010	2011
Lönesumma	5,8	- 1,1	0,8	2,2
Disponibel inkomst	6,2	2,7	1,2	2,2
Konsumentpris, IPI	2,8	1,7	0,9	1,4
Real disponibel inkomst	3,3	0,9	0,2	0,8
Privat konsumtion	- 0,2	- 1,5	1,0	1,5
Sparkvot*	11,9	14,0	13,4	12,8

Prisförändringar under resp år

Hushållens tillgångar	- 4,4	3,7	3,0	1,8
Småhus + Mark	- 2,3	5,1	3,6	2,3
Börsaktier	- 40,0	0,0	5,0	0,0

Tabell 4:4

Källa: SCB, EcoWin samt egna beräkningar

* Inkluderar sparande i avtals- och premiepensioner.

å ena sidan en husprisuppgång och å andra sidan en mycket hög arbetslöshet.

Huspriserna ökar igen

Husprisernas utveckling styrs i normala konjunkturlägen av kostnader för boendet, framförallt reala räntekostnader och skatter. I diagram 4:10 visas utvecklingen av boendekostnader i procent av fastighetens värde. Sedan mitten av 1990-talet har räntor och skatter sjunkit, vilket har möjliggjort för köpare av hus att betala ett allt högre pris. När räntorna steg under 2007 och 2008 dämpade detta prisutvecklingen.

Boendekostnader i procent av fastighetens pris

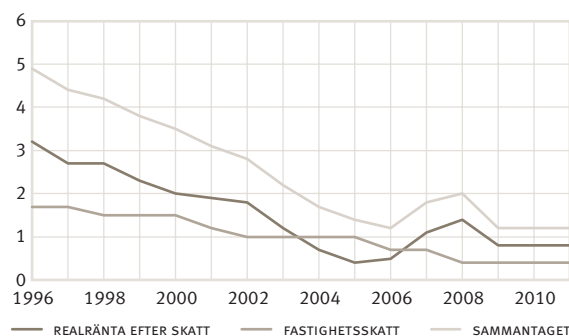

Diagram 4:10

Källa: SCB samt egna beräkningar

Mot slutet av 2008 föll bostadsräntorna och ligger nu på historiskt mycket låga nivåer. Räntorna väntas stiga först under 2011. Dessa extremt låga räntor ska

Genomsnittlig bolåneränta

Procent

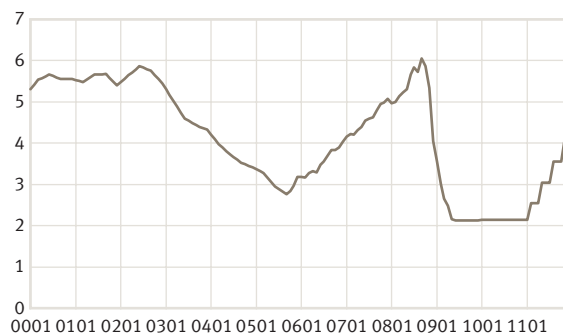

Diagram 4:11

Källa: SCB samt egna beräkningar

Villprisernas utveckling

Procentuell förändring mellan årsgenomsnitt

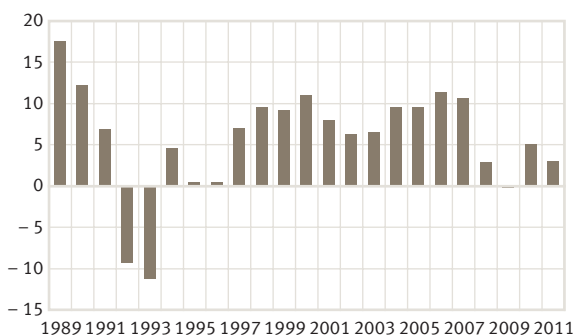

Diagram 4:12

Källa: SCB samt egna beräkningar

par nu ett pristryck upp på huspriserna och priset som började vid mitten av 2008 har nu bromsats upp. Samtidigt har arbetslösheten stigit snabbt, vilket har en dämpande effekt på huspriserna. Mätt mellan årsgenomsnitterna väntas därför huspriserna vara oförändrade år 2009. Under 2010 och 2011 väntas pristrycket från den låga räntan att stiga men effekterna på huspriserna motverkas av en stigande arbetslöshet. Huspriserna börjar dock stiga men i relativt långsam takt.

Sparkvoten ökar i år men minskar något 2010 och 2011

Hushållens samlade förmögenhetsvärden väntas efter ett fall år 2008 stiga i måttlig takt under loppet av åren 2009–2011. Detta stimulerar hushållen att något sänka sin sparkvot under 2010 och 2011. Den höga arbetslösheten verkar i sin tur höjande på sparkvoten, eftersom hushållen vill bygga upp en sparbuffert inför en eventuellt kommande arbetslöshet. Detta väntas framför

allt ske under 2009. Under 2010 och 2011 nås botten i lågkonjunkturen och konjunkturen vänds till en svag uppgång. Antalet personer som under dessa år riskerar att gå från sysselsättning till arbetslöshet väntas därför bli betydligt lägre än under 2009, vilket minskar behovet av att bygga upp en sparbuffert. Sammantaget kan sparkvoten väntas sjunka något under åren 2010 och 2011.

Näringslivets produktion faller kraftigt i år, ras för industrin

Mycket kraftigt fallande efterfrågan sedan slutet av fjolåret slår hårt mot produktionen och sysselsättningen. Företagen har i nuläget för stor produktionskapacitet och för många anställda för den efterfrågan som finns och som väntas framöver.

Industriproduktionen

Säsongrensade kvartalsvärden 2000 års pris, mdr kr

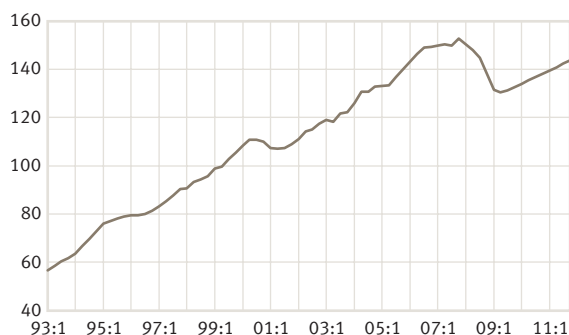

Diagram 4:13

Källa: SCB samt egna beräkningar

Raset för exporten och snabbt fallande investeringar innebär att **industriproduktionen** tar den värsta smällen. Industriproduktionen sjönk under loppet av hela 2008 och under det fjärde kvartalet var fallet dramatiskt (se diagram 4:13). Allra värst var nedgången för fordonsindustrin. SCBs industriproduktionsindex för januari och februari och statistik avseende ordergången tyder på en minst lika stor nedgång under det första kvartalet i år. Industriproduktionen samvarierar i stor utsträckning med varuexporten och i linje med vår bedömning av exportutvecklingen väntas industriproduktionen åter visa positiva kvartalsvisa utvecklingstal under det andra halvåret i år. För helåret 2009 jämfört med helåret 2008 blir fallet i industriproduktionen närmare 10 procent.

Byggproduktionen hölls hyggligt uppe under fjolåret men nu väntas ett kraftigt fall och mellan helåren 2008 och 2009 blir nedgången 5,5 procent. **Tjänstesektorernas produktion** minskade gradvis under loppet av 2008 med ett markant fall det fjärde kvartalet. Ned-

gången under loppet av i år väntas bli mer utdragen jämfört med nedgången i industrin. Mellan helåren 2008 och 2009 väntas en nedgång med drygt 4 procent. Sammantaget väntas produktionen i hela näringslivet minska med närmare 6 procent mellan 2008 och 2009. Näringslivets produktion väntas växa med 1 respektive 3 procent 2010 och 2011 jämfört med året innan.

Stark produktivitet utveckling 2010 och 2011

Produktivitet utvecklingen styrs allt väsentligt av konjunkturen sedan ett par år tillbaka och under de närmaste åren. Den speglar hur företagen försöker anpassa sin arbetsstyrka efter förväntad efterfrågan. Under 2007 och 2008 baserade företagen sina beslut om arbetsstyrkans storlek på alltför optimistiska förväntningar om efterfrågeutvecklingen. Den kraftiga anpassning av antalet anställda som företagen nu tvingas till kommer att först att dämpa försvagningen av produktivitet och efter hand driva upp produktivitet utvecklingen eftersom anpassningen av arbetsstyrkan fortsätter även när produktionsnedgången avtar och efter hand sakta vänder upp.

Produktivitet

Årlig procentuell förändring

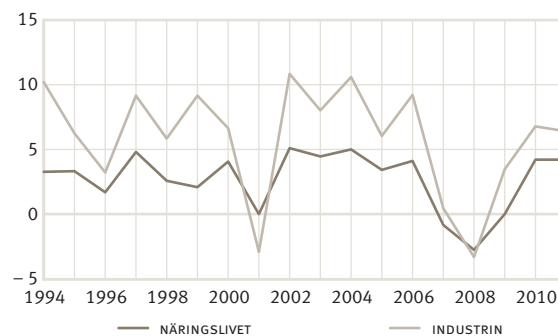

Diagram 4:14

Källa: SCB samt egna beräkningar

Produktivitet i näringslivet bedöms bli oförändrad i år, antalet arbetade timmar minskar i samma grad som produktionen. Nästa år och år 2011 när produktionen ökar samtidigt som personalstyrkan fortfarande är för stor och sysselsättningen fortsätter att minska vänta produktivitet öka starkt, med drygt 4 procent båda åren.

Arbetsmarknad, löner och priser

Sysselsättningskris av 1990-talsmått

Den allt sämre konjunkturutvecklingen syns nu tydligt i utvecklingen på arbetsmarknaden. Sedan det fjärde kvartalet i fjol har sysselsättningen sjunkit kraftigt och arbetslösheten skjuter i höjden. Raset i sysselsättning-

en bedöms fortsätta detta och nästa år och resultera i, som genomsnitt, en minskning med 194 000 personer år 2009 och ytterligare 108 000 personer år 2010.

Antalet varsel om uppsägning ökade dramatiskt under hösten 2008 och under det första kvartalet i år berördes 49 000 personer av varsel, vilket är mer än fem gånger så mycket som motsvarande period föregående år. Industrin är den bransch som har varit värst drabbad av varsel sedan september förra året. Där motsvarar varslen 9,1 procent av de sysselsatta att jämföra med 2,5 procent för hela arbetsmarknaden.

Nyanmälda platser och varsel

s-rens, 3 mån glid, 1 000-tal

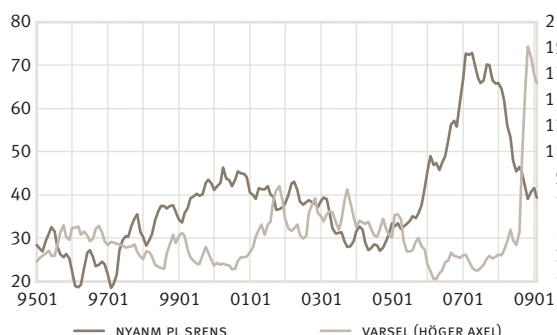

Diagram 4:15

Källa: Arbetsförmedlingen samt egna beräkningar

I år blir sysselsättningsminskningen, både totalt och framför allt relativt sett, som störst i industrin, där vi bedömer att minskningen blir 85 000 personer. I övrigt näringsliv (exklusive byggbranschen) väntas sysselsättningen minska med närmare 80 000 personer både år 2009 och år 2010 och sektorn blir därmed den värst drabbade år 2010. Offentlig sektor klarar sig relativt sett lindrigt undan med en sysselsättningsnedgång på

Totalt utbud och sysselsättning 16–64 år

Tusental, säsongrensade

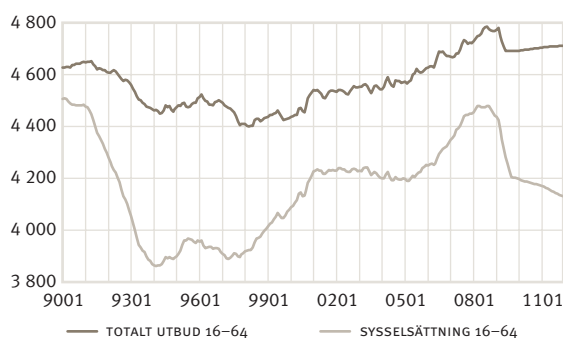

Diagram 4:16

Källa: SCB samt egna beräkningar

totalt 17 000 personer mellan 2008 och 2010. Det beror på att den offentliga konsumtionen och produktionen, enligt Finansdepartementet, kommer att hållas uppe genom att kommunerna går med underskott.

Sysselsättningsrasen bromsar sedan in år 2010 efter att produktionen börjar öka kvartal 4 år 2009. År 2011 beräknas 34 000 färre vara sysselsatta än året innan. Totalt sett väntar vi oss att sysselsättningen minskar med 335 000 personer åren 2009–2011. Det är en mindre sysselsättningsminskning än under 1990-talskrisen. Mellan år 1990 och år 1994 minskade sysselsättningen med 557 000 personer.

Sysselsättningsgraden (andelen sysselsatta i befolkningen i arbetsför ålder) var dock högre i 1990-talskrisens början – 83 procent i åldrarna 16–64 år – varför det stora sysselsättningsrasen inte resulterade i en riktigt lika låg sysselsättningsgrad som den vi nu väntar oss åren 2010 och 2011 – 70 procent. Sedan det tidiga 1990-talet har det skett en del strukturella förändring-

Sysselsättning (AKU) 16–64, efter anknyningsgrad till arbetsmarknaden

Tusental, säsongrensad, 3 m glid

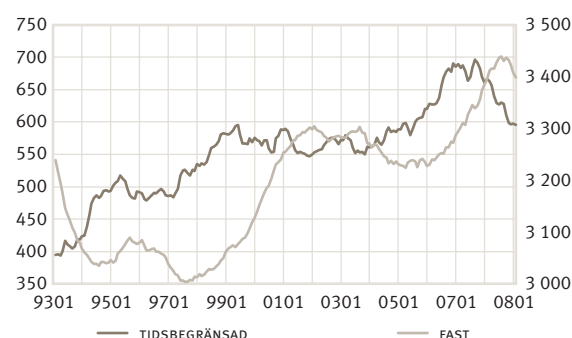

Diagram 4:17

Källa: SCB samt egna beräkningar

Sysselsättningsgrad 16–64 år

Procent

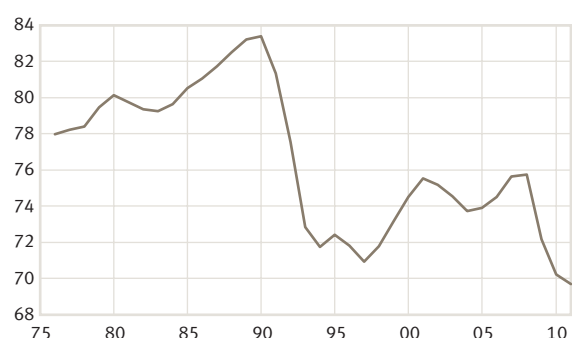

Diagram 4:18

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetsmarknadsläget

Procentuell förändring

	2008	2009	2010	2011
Arbetskraft	0,9	-2,1	-2,0	-0,4
Arbetade timmar	1,6	-4,3	-2,2	-0,8
Arbetad tid per sysselsatt	0,6	0,0	0,3	0,0
Sysselsatta	0,9	-4,3	-2,5	-0,8
Total arbetslöshet, procent	6,2	9,2	11,2	12,2
Öppen arbetslöshet, procent	4,6	6,7	7,2	7,6
Arbetslöshet, ILO	6,1	9,0	10,8	11,4
Programdeltagare, procent	1,8	2,8	4,7	5,3

Tabell 4:5

Källa: SCB samt egna beräkningar

ar på arbetsmarknaden. Som exempel kan nämnas ungdomars gymnasiestudier, både avseende att allt fler går i gymnasiet och att de, tidigare, tvååriga linjerna har förlängts med ett år. Sysselsättningsgraden för åldrarna 16–64 år är därför inte riktigt jämförbar över tiden men slutsatsen blir att vi är på väg mot en sysselsättningskris av 1990-talsmåt.

Arbetsutbudet minskar men inget ras

En svag ökning av befolkningen i arbetsför ålder och framför allt den mycket svaga efterfrågan på arbetskraft talar för ett minskande arbetsutbud (arbetskraften och deltagarna i arbetsmarknadspolitiska utbildningsprogram). Minskningen hejdas dock något av att antalet personer som står utanför arbetskraften som sjuka eller förtidspensionerade, av hälsoskäl, också antas kunna minska åren framöver. Som grund för vår bedömning ligger Försäkringskassans prognos (2009-02-18) om ett kraftigt minskat antal personer med sjuk- eller aktivitetsersättning till följd av färre långa sjukfall samt ett stramare regelverk och ökade ekonomiska incitament att ta arbete. Vi har dock inte en fullt lika positiv syn, som Försäkringskassan, på hur mycket regeländringarna kommer att minska sjukersättningen. Vidare utgår vi inte ifrån att alla som blir utan sjuk- eller aktivitetsersättning på grund av det ändrade regelverket är tillräckligt friska för att träda in i arbetskraften. Totalt beräknas arbetsutbudet minska med 48 000 respektive 17 000 åren 2009 och 2010 och därefter öka med 11 000 år 2011. Tillskottet beroende på färre förtidspensionerade står då för tolv, sexton respektive arton tusen åren 2009–2011.

Små förändringar i medelarbetstiden

De närmaste åren väntar vi oss inte några större förändringar i arbetstiden. Det beror på att det finns tendenser både till ökad och till minskad arbetstid. När

det gäller sjukfrånvaron förutser vi en minskning åren 2009 och 2010. Detta bygger vi på Försäkringskassans prognos (2009-02-18), om att antalet dagar då sjukpenning betalas ut, kommer att minska påtagligt dessa år. Den minskade sjukfrånvarons positiva effekt på arbetstiden tror vi dock, i synnerhet år 2009, bromsas av att övertidsarbetet minskar i konjunkturnedgången. Även det faktum att antalet tidsbegränsat anställda har minskat mer än antalet fast anställda, vilka som regel har längre arbetstid, kan komma att öka arbetstiden under år 2009. Detta har vi dock inte tagit hänsyn till i beräkningarna. För industriarbetarna väntas även en viss nedgång i arbetstiden år 2009 och det första kvartalet 2010 på grund av att nästan hälften omfattas av det nyligen tecknade ramavtalet som gör det möjligt att förhandla lokalt om att sänka arbetstiden. Nedgången försvagas dock av att tvåskiftsarbete i många fall läggs om till enskiftsarbete. Tillsammans innebär detta att vi, totalt sett, räknar med 0,3 procent ökning av den arbetade tiden per sysselsatt år 2010 men ingen förändring jämfört med året innan år 2009 eller år 2011.

Mycket kraftig ökning av arbetslösheten

Regeringen förbereder en kraftig ökning av antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program. I år kommer 137 000 personer i genomsnitt att delta i program, vilket innebär en ökning med drygt 50 000 jämfört med förra året. Nästa år ökar antalet ännu mer, till 217 000 programplatser, i genomsnitt, och år 2011 blir antalet 246 000, i genomsnitt. Det är mer än något av åren under 1990-talet. I huvudsak beror ökningen på att antalet deltagare i de arbetsmarknadspolitiska garantierna (jobb- och utvecklingsgarantin samt jobbgarantin för ungdomar) närmast automatiskt ökar vid långvarigt hög arbetslöshet. Regeringen har ju en uttalad ambition att erbjuda dem som har förbrukat samtliga 300 ersättningsdagar i arbetslöshetsförsäkringen samt alla

Arbetslöshet

Procent

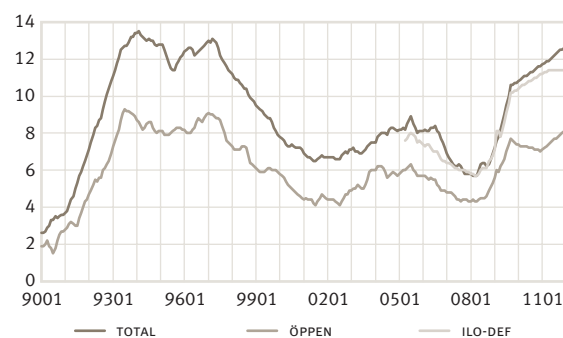

Diagram 4:19

Källa: SCB samt egna beräkningar

under 25 år som har varit arbetslösa i tre månader en plats i någon av dessa garantier. Därmed kommer det stora flertalet av programdeltagarna att befinna sig i utbildningsprogram och endast 10 000 till 14 000 i systerprogram som anställningsstöd.

Arbetslösheten började, enligt alla sätt att mäta, stiga snabbt i slutet av förra året och har fortsatt att göra så hittills under detta år. Den totala arbetslösheten (öppet arbetslösa och programdeltagare) liksom arbetslösheten enligt internationell definition (ILO-arbetslösheten) förväntas stiga relativt jämnt under 2009 och 2010 (bortsett från säsongvariationer). ILO-arbetslösheten skiljer sig från vad som brukar kallas öppet arbetslöshet genom att heltidsstuderande som söker arbete också räknas som arbetslösa. Till stor del utgår vi ifrån att ökningen i antalet heltidsstuderande som söker arbete består av deltagare i arbetsmarknadspolitiska program utanför arbetskraften. Dessa betraktas som studerande och bör söka arbete. Mot bakgrund av hur programutbudet ser ut för närvarande, och kommer att se ut de närmaste åren, finns all anledning att tro att de kommer att söka arbete aktivt.

Till övervägande del kommer programdeltagarna vara sådana som deltar i de arbetsmarknadspolitiska garantierna och dessa består, de första 90 veckorna, i hög grad av olika typer av jobbsökaraktiviteter och vägledningsinsatser. Följsamheten mellan den totala arbetslösheten och ILO-arbetslösheten väntas avta under 2011 då den långvarigt höga arbetslösheten gör att allt färre studerande – i reguljära studier eller i arbetsmarknadsprogram som består av praktik eller utbildning – anser det lönt att söka arbete.

Den öppna arbetslösheten tror vi kommer att sjunka något under innevarande år (bortsett från säsongvariationer) genom att antalet programplatser ökar snabbare än antalet arbetslösa mot slutet av året. Den öppna arbetslösheten beräknas bli 6,7 procent, 7,2 procent respektive 7,6 procent åren 2009–2011. Den totala arbetslösheten beräknas bli 9,2 procent, 11,2 procent respektive 12,2 procent under samma period.

Löner

Under 2008 ökade lönerna i hela ekonomin med 4,2 procent. I näringslivet ökade lönerna med 4 procent medan jämställdhetspotten för arbetarna i kommunerna bidrog till att lönerna i den offentliga sektorn ökade med 4,6 procent.

Under 2009 kommer endast några enstaka avtal omförhandlas och för den stora majoriteten av avtalsområden gäller de treårsavtal som framförhandlades 2007. Dessa innehöll relativt höga nivåer i de centrala avtalen som nu ligger som ett golv för årets löneökningar. Den kraftiga konjunkturförsvagningen dämpar utrymmet för extra lokala påslag och löneökningstakten väntas

Löneökningar uppdelat på arbetare och tjänstemän

Procentuell förändring

	2008	2009
<i>Näringslivet*</i>		
Arbetare	4,1	3,5
Tjänstemän	3,9	3,3
<i>Kommuner</i>		
Arbetare	5,3	4,5
Tjänstemän	4,6	3,4
Staten	3,6	3,5

Tabell 4:6

Källa: Medlingsinstitutet samt egna beräkningar

* Exklusive övertidsersättning och rörliga tillägg.

Löneökningar uppdelat på sektorer

Procentuell förändring

	2008	2009	2010	2011
Industri	4,4	3,3	3,0	3,0
Byggnads	4,5	3,0	3,0	3,0
Övrigt näringsliv	3,7	3,4	3,0	3,0
Offentlig sektor	4,6	3,8	3,0	3,0
Totalt	4,2	3,5	3,0	3,0
Näringslivet	4,0	3,4	3,0	3,0

Tabell 4:7

Källa: Medlingsinstitutet samt egna beräkningar

Kapitalavkastning i näringslivet och statsobligationsräntan

Procent

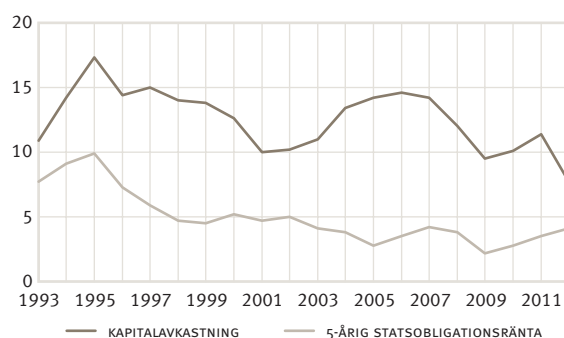

Diagram 4:20

Källa: SCB, Riksbanken samt egna beräkningar

sjunka från 2008 års takt till 3,5 procent, som genomsnitt för hela ekonomin.

Kapitalavkastningen, som var mycket god 2005–2007, har sjunkit i takt med konjunkturnedgången och väntas 2009 ligga på liknande låga nivåer som i början av 2000-talet (se diagram 4:20). Den riskfria statsobligationsräntan är dock betydligt lägre, vilket indikerar att vinstläget (kapitalavkastning – riskfri ränta) dock inte kommer att vara lika svagt i år som under den perioden.

Avtalsrörelsen 2010 kommer att bedrivas i en mycket djup lågkonjunktur. Den ekonomiska krisen är dock inte en lönekostnadskris utan främst en efterfrågekris och en kris i det finansiella systemet. Lönerna antas under 2010 och 2011 öka med 3 procent. En sådan löneökningstakt möjliggör att kapitalavkastningen som genomsnitt för näringslivet stiger under 2010 och 2011. Räntorna stiger samtidigt men i långsammare takt, vilket indikerar att vinstläget förbättras något.

Lönerna i de västeuropeiska länderna ökade 2008 i genomsnitt med 3,7 procent (de så kallade europainormsländerna). De svenska lönerna i näringslivet har sedan början av 2000-talet ökat några tiondelar mer än i denna ländergrupp (se diagram 4:21). Löneökningstakten väntas komma att dämpas även i Västeuropa under prognosperioden och vi bedömer att den blir cirka 2,5 procent.

Lönekostnadsökningar i Sverige och Västeuropa Årlig procentuell förändring

Diagram 4:21

Källa: SCB, Eurostat samt egna beräkningar

Negativ inflation under 2009, snabb uppgång under 2011

Inflationstakten enligt KPI har fallit snabbt, från 4 procent i oktober i fjol till nära 0 i mars i år. Det beror främst på Riksbankens stora räntesänkningar som påverkar posten räntekostnader för egnahem i KPI. En del av nedgången beror också på att höga energi- och livsmedelspriser faller ur de årsvisa jämförelsetalen. In-

flationen väntas vara negativ under stora delar av i år och som årsgenomsnitt uppgå till minus 0,5 procent. Under 2010 och framför allt 2011 stiger KPIs ökningstakt mycket snabbt och mot slutet av 2011 uppgår den till cirka 4 procent. Orsaken till den snabba ökningen är framför allt att bostadsräntorna först stabiliseras och sedan börjar stiga snabbt i takt med att Riksbanken börjar höja räntan igen.

Inflationstakten KPI

Årlig procentuell förändring

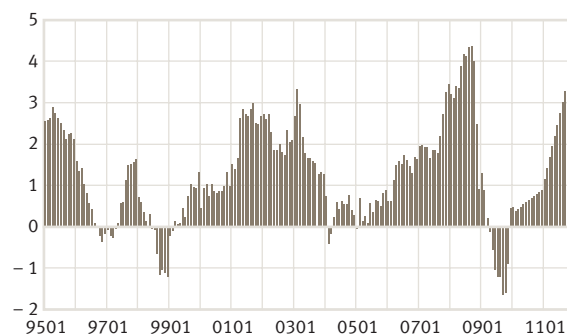

Diagram 4:22

Källa: SCB samt egna beräkningar

Vår inflationsbedömning utgår från hur implicitpriset för privat konsumtion (IPI) förändras. Ökningstakten för IPI skiljer sig normalt från inflationstakten enligt KPI bland annat beroende på hur bostadskonsumtionen mäts. När bostadsräntorna går ner (upp) ökar KPI långsammare (snabbare) än IPI. De stora förändringarna i bostadsräntorna under prognosperioden avspeglas i stora förändringar i inflationstakten mätt med KPI. IPI lever ett betydligt lugnare liv.

Inflationstrycket mätt som den genomsnittliga, årliga förändringen av IPI beräknas bli 1,7 procent i år och 0,9 respektive 1,4 procent år 2010 och år 2011. De viktigaste faktorerna för prisökningarna är löneinflation (arbetskraftskostnad per producerad enhet, ULC), importprisernas utveckling och vinstförändringar (se tabell 4:8).

Löneinflationen är på lite sikt den viktigaste bestämningfaktorn för inflationen. I fjol var produktivitetens utvecklingen negativ och enhetsarbetskostnaden ökade mycket kraftigt. I år dämpas inflationstrycket från arbetsmarknaden och 2010 och 2011 när produktiviteten åter stiger, och därtill kraftigt, faller enhetsarbetskraftskostnaden med drygt 1 procent per år.

Importpriserna ökar förhållandevis mycket i år på grund av den stora kronförsvagningen. Växelkursförsvagningen motverkas av att det genomsnittliga oljepriset faller kraftigt mellan 2008 och 2009. Nästa år blir kronan starkare och importpriserna faller trots en

Bidrag till prisökningen

	2008		2009		2010		2011	
	% för	prisb	% för	prisb	% för	prisb	% för	prisb
ULC	5,6	3,4	2,0	1,2	-1,3	-0,8	-1,3	-0,8
Kapitalandel	-5,1	-2,4	-1,5	-0,7	5,1	2,4	3,5	1,6
Importpris	4,3	1,7	2,6	1,0	-2,3	-0,9	1,0	0,4
Indirekta skatter, taxor		0,1		0,2		0,2		0,1
Prisökning		2,8		1,7		0,9		1,4

Tabell 4:8

Källa: SCB samt egna beräkningar

viss uppgång i oljepriset. År 2011 väntas en måttlig ökning av importpriserna komma till stånd.

Inflationstrycket från arbetsmarknaden och ökade importpriser väntas i år pressa företagens vinstmarginaler på hemmamarknaden. De följande åren väntas minskande enhetsarbetskostnader och svag importprisutveckling ge utrymme för ökade vinstmarginaler även om efterfrågeläget är svagt.

Bruttovinstandel

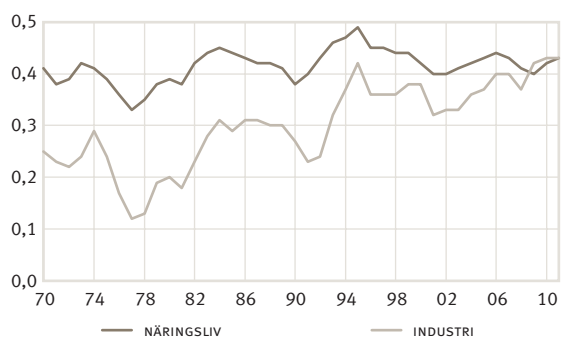

Diagram 4:23

Källa: SCB samt egna beräkningar

Svensk industris relativa kostnadsläge på exportmarknaden

Procentuell förändring

	2008		2009		2010		2011	
	Sverige	OECD	Sverige	OECD	Sverige	OECD	Sverige	OECD
Timlönekost.	4,5	3,6	2,3	2,4	3,0	2,9	3,0	2,9
Produktivitet	-3,3	-2,0	3,7	3,0	8,7	5,0	6,0	4,0
ULC	8,0	5,7	-1,4	-0,5	-5,2	-2,0	-2,8	-1,1
RULC*	2,2		-0,8		-3,3		-1,8	
Växelkurs	-1,8		-11,6		5,1		2,7	
RULC**	0,4		-12,3		1,6		0,8	

Tabell 4:9

Källa: SCB samt egna beräkningar

* Relativ arbetskostnad mätt i nationella valutor.

** Relativ arbetskostnad mätt i gemensam valuta.

Bytesbalansen

Miljarder kronor

	2008	2009	2010	2011
Handelsbalans	125	85	111	136
Tjänstebalans	107	124	124	139
Transferbalans	28	24	-55	-65
Bytesbalans	260	233	180	210
I procent av BNP	8,5	7,5	5,6	6,5

Tabell 4:10

Källa: SCB samt egna beräkningar

Totala investeringar

Procentuell volymförändring

	2008	2009	2010	2011
Totalt	3,5	-10,1	-7,1	2,7
Industri	2,5	-18,0	-11,0	4,0
Övrigt näringsliv	5,9	-10,0	-10,0	2,0
Offentlig sektor	4,4	3,8	-1,3	2,0
Bostäder	-5,4	-16,0	3,0	5,0

Tabell 4:11

Källa: SCB samt egna beräkningar

Löner, priser och privat konsumtion

Procentuell förändring

	2008	2009	2010	2011
Timlöner	4,1	3,5	3,0	3,0
Arbetade timmar	1,6	-4,3	-2,2	-0,8
Lönesumma	5,8	-1,1	0,8	2,2
Övriga faktorinkomster	0,0	-6,6	2,1	2,7
Transfereringar	1,2	8,7	1,4	1,7
Skatter	-2,2	-4,3	1,1	1,8
Disponibel inkomst	6,2	2,7	1,2	2,2
Konsumentpris*	2,8	1,7	0,9	1,4
Real disponibel inkomst	3,3	0,9	0,2	0,8
Privat konsumtion	-0,2	-1,5	1,0	1,5
Sparkvotens förändring**	2,8	2,1	-0,6	-0,6
Sparkvot**	11,9	14,0	13,4	12,8
KPI	3,4	-0,5	0,6	2,6
KPI, dec-dec	0,9	0,4	0,9	4,1

Tabell 4:12

Källa: SCB samt egna beräkningar

* Implicitprisindex.

** Sparkvoten inklusive sparande i avtals- och premiepensioner.

Produktion inom olika sektorer

Procentuell förändring

	2008	2009	2010	2011
Industri	- 3,1	- 9,5	3,6	4,0
Byggnads	2,9	- 5,5	1,0	2,9
Övrigt näringsliv	0,3	- 4,3	0,1	2,7
Offentlig sektor	0,4	0,0	- 0,1	- 0,1
BNP	- 0,2	- 4,3	0,7	2,2
Näringsliv	- 0,4	- 5,6	1,0	3,0

Tabell 4:13

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetsproduktivitet

Procentuell förändring

	2008	2009	2010	2011
Industri	- 3,3	3,5	6,8	6,4
Byggnads	- 3,1	- 0,5	1,7	1,9
Övrigt näringsliv	- 2,2	- 1,0	3,6	3,7
Offentlig sektor	0,9	0,7	0,0	0,0
BNP	- 1,8	0,1	3,0	3,0
Näringsliv	- 2,7	0,0	4,2	4,2

Tabell 4:14

Källa: SCB samt egna beräkningar

Sysselsättningen enligt NR

Förändring i tusental

	2008	2009	2010	2011
Industri	- 3	- 85	- 20	- 14
Byggnads	14	- 14	- 3	3
Övrigt näringsliv	53	- 78	- 80	- 22
Offentlig sektor	- 22	- 12	- 5	- 1
Totalt	41	- 189	- 108	- 34
Därav näringsliv	64	- 177	- 102	- 33

Tabell 4:15

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetsmarknadsläget

Tusental

	2008	2009	2010	2011
Arbetskraft	4 702	4 602	4 509	4 492
Sysselsatta	4 485	4 291	4 184	4 150
Totalt utbud	4 763	4 715	4 699	4 710
Total arbetslöshet	294	433	528	574
Öppet arbetslösa	217	310	326	342
Åtgärder utanför arbetskraften	61	113	189	218
Åtgärder i arbetskraften	16	9	13	13
Öppen arbetslöshet, procent	4,6	6,7	7,2	7,6
Total arbetslöshet, procent	6,2	9,2	11,2	12,2

Tabell 4:16

Källa: SCB samt egna beräkningar

Ekonomisk politik: Svensk politik möjlig i global kristid

Ett sällsynt svårt globalt och svenskt läge

Den prognos över svensk ekonomi som vi presenterar i detta nummer av Ekonomiska Utsikter är en av LO-ekonomernas allra mest dystra genom tiderna. Den ekonomiska tillväxten har inte sedan 1940-talet fallit så kraftigt ett enskilt år i Sverige som vår prognos för 2009 visar.

Förhållandena manar till mycket stor eftertanke och analys av orsakerna till krisen, såväl för våra politiker och som för oss ekonomer. Den är dels en följd av ett årtionde med uppbyggnad av omfattande obalanser i finansiellt sparande mellan olika länder och ländergrupper i världen. Finansiella tillgångar med hög risk har i mycket omfattande utsträckning felvärderats av marknaderna under senare år. Det finns en omfattande oansvarfullhet bland beslutsfattare som en faktor bakom krisen. Nu måste värdelösa tillgångar tas in bland annat som förluster i banksektorn och det offentliga tvingas ta del av denna skuldhantering för att samhällsekonomin över huvud taget ska fungera. Krisen destabiliserar produktion och sysselsättning sannolikt över längre tid. Det är en kris för en högt avreglerad finansiell sektor som tydligt visar att en effektiv omreglering krävs. Vilka regleringar som styr finansiell sektor är en samhällsekonomisk fråga av stor betydelse för vanliga löntagare.

Världshandeln uppvisar i år ett av sina djupaste fall i modern tid. Det sällsynta förhållandet, med nära nog en kollaps i internationell handel, slår mycket hårt mot tillväxten i svensk ekonomi på grund av vårt mycket höga utlandsberoende.

Krisen är i huvudsak en internationell efterfrågekrise med ursprung i en svag konsumtionsutveckling i industriländerna. Fortsatta förtroendeproblem inom finansiell sektor orsakar kreditåstramning som fördröjer möjligheten till snar vändning på ett oerhört allvarligt sätt. Finanskrisen gör det extra svårt att bedöma vändpunkten, då mycket är okänt om vad som komma skall och det är dessutom svårt att bedöma effekterna av de olika finanspolitiska paket som lagts fram i många länder. Det vi vet sedan tidigare kriser av detta slag är att de negativa effekterna med utebliven produktion och hög arbetslöshet kan bli utdragna över flera år, fyra-sex år är inte ovanligt sett i backspegeln.

Att krisen inte är en kostnadskris för Sverige är avgörande för vår diskussion om hur den kan mötas genom ekonomisk-politiska insatser. Efterfrågan på de varor som Sverige exporterar har fallit mycket kraftigt och den inhemska efterfrågan påverkas negativt av såväl

arbetslöshetsstegringen som att förmögenhetsutvecklingen i hushållen är svag. Det faktum att det inte är en kostnadskris där svensk produktion skulle ha drabbats av ett kostnadsläge som var ogynnsamt – vilket var fallet i 1990-talskrisen – spelar stor roll för vilka förslag vi vill se genomförda kommande år. Lönesänkningar är absolut ingen väg att möta krisen utan sådana skulle snarast fördjupa nedgången.

En kris av dessa proportioner ger upphov till mycket stora samhällsekonomiska kostnader i form av utebliven produktion och krympande välbefinnande mätt som BNP per invånare. Riskerna är höga för ökad fattigdom genom arbetslöshet och genom minskade resurser till omfördelning av inkomster samt till utbud av välfärdstjänster efter behov. Det finns skäl att redan i inledningen av krisen ha en profil på insatserna som motverkar risken för varaktigt ökade klyftor i samhället och minskad social rörlighet. Inte minst är unga personers och barnfamiljers situation viktig att särskilt ha i fokus utifrån denna risk med krisen.

Förmögenhetsfallet var mycket omfattande under 2008. Börsvärdet i Sverige uppvisade en av sina största minskningar ett enskilt år under 1900-talet. Det kommer att ta en längre tid innan dessa värden återställs, med effekter för bland annat hushållens konsumtion och pensionernas nivåer under en längre tid framöver.

Ytterligare ett viktigt förhållande att bära med sig in i diskussionen om den ekonomiska krispolitiken är att budgetmekanismens utformning i syfte att stabilisera efterfrågan är väsentligt försvagad, jämfört med vid ingången i 1990-talskrisen. Den automatiska påspänningen av efterfrågan via de offentliga finanserna – så kallade automatiska stabilisatorer – är försvagad med cirka en tredjedel genom förändringar i skatte- och utgiftssystem. Det är ett tungt skäl till att en mer omfattande aktiv finanspolitik är motiverad för att motverka krisen. En orsak till den försvagade stabiliseringen som råder är den omfattande underförsäkring mot arbetslöshet som nu råder genom de massiva utträdena ur a-kassorna främst 2007 och 2008.

Utnyttja EU-ordförandeskapet till bättre europeisk samordning

Med mer internationellt likvärdig reglering och bättre övervakning hade den finansiella sektorn sannolikt varit mer stabil och vi hade haft bättre möjlighet att undvika den djupa kris som uppstått.

I linje med G20-ländernas ambitioner om stärkt reglering av finansmarknaden, förespråkar också EU nu en

internationell reglering och övervakning för att förebygga och hantera kriser på finansmarknaden. Särskilt anser man att kreditvärderingsinstituten ska registreras och övervakas. Som princip anges att alla marknader, geografiska territorier och finansiella aktörer ska omfattas av reglering och tillsyn. Reglering och tillsyn måste harmoniseras för att möjliggöra förbättrat samarbete mellan finansinspektioner. Vidare anser EU att det behövs en uppförandekod för att undvika alltför högt risktagande hos bankerna samt för att kunna reglera bonussystem för styrelser och ledningar så att verksamheten blir mer långsiktig.

Inom EU har man sedan flera år fört en diskussion om ett eventuellt införande av en internationell finansinspektion, vilken skulle kunna förbättra tillsynen av marknaderna. Detta blockerades dock länge av enskilda medlemsländer. Det positiva med nuvarande finanskris är dock att behovet av effektiva nationella och internationella finansinspektioner har blivit väl synligt. Arbetet med en internationell samordning av finansmarknadstillsynen har utvecklats både inom ramen för EU och G20-länderna samt Internationella valutafonden (IMF), och uppvisar vissa lovande tecken. Vi anser att ett utvecklat internationellt samarbete kring finansiell stabilitet är avgörande för bättre stabilitet i real ekonomi.

LO-ekonomerna välkomnar att EU har utvecklat sin syn mer åt regleringsinriktning, men vill se en ökad tydlighet från den svenska regeringen i synen på EU-förslagen. Hittills förefaller regeringen tyvärr närmast avvisande till ökat europeiskt samarbete kring nya regleringar i finansiell sektor, vilket är att beklaga. LO-ekonomerna anser att Sverige bör driva på för en europeisk finansinspektion under ordförandeskapet 2009.

Krisen är global och det innebär att global samordning är en nödvändighet för att få ökad effektivitet i vissa ekonomisk-politiska åtgärder och en mindre budgetbelastning. Effektiviteten i termer av motverkan av fall i BNP och sysselsättning kan bli dubbelt så hög av samordnade finanspolitiska insatser, främst på grund att det som läcker till import från stimulansen av efterfrågan kommer alla länder som är handelsberoende av varandra till godo.

Under hösten 2008 har vissa samordnade räntesänkningar genomförts på internationell nivå vilket var unika och goda tilltag. Vad gäller finanspolitiken har dock IMF ansett att omfattningen av de finanspolitiska paket som lanserats varit bristfällig. Vi delar denna syn och ser det som ett allvarligt politik-misslyckande att inte G-20 länderna bättre har lyckats med detta. Bördan faller särskilt tungt på de länder som har låg skuldkvot, såsom Sverige, att samfällt agera i finanspolitiken för att motverka fallet i produktion och sysselsättning för alla.

Tyvärr har både finansiell protektionism och handelsprotektionism börjat breda ut sig vilket är särskilt oroande för ett land som Sverige. Det är oerhört viktigt för en så snar vändning som möjligt i vår ekonomi att andra länder är öppna för vår export och vi för deras import. Ett värnande om trygghetssystem i enskilda länder genom krisen och uppbyggande av starkare arbetslöshetsförsäkringssystem samt insatser för arbetslösa, är sannolikt viktigt för politisk acceptans för en fortsatt öppen världsekonomi.

För att världen ska kunna undvika ett mycket utdraget förlopp av krisen är det viktigt att möjligheten till samordnad finanspolitik nu används mer. EU-medlemskapet innebär en ypperlig möjlighet till detta och det är ytterst beklagligt att politiska skiljelinjer inom unionen lett till för lite samordning av expansiv politik.

Denna väg har hittills inte utnyttjats tillräckligt anser vi och det kan här finnas utrymme för exempelvis gemensamma tillfälliga sänkningar av moms-satser. Detta föreslogs av den brittiska regeringen under hösten 2008 då de genomförde sin momssänkning. Vi menar att det inte är en väg som är uttömd.

LO-ekonomerna föreslår att det svenska ordförandeskapet i EU under hösten 2009 driver på för en samordnad tillfällig momssänkning inom EU för att höja efterfrågan i unionen.

Brister i hanteringen av banker och nödkrediter

Finanskrisen har lett till ny lagstiftning och nya program med fokus på banksektorn:

- En **stabilitetsfond** för att stödja banker med problem har inrättats, samtidigt som en lag om formerna för hur regeringen ska stödja kreditinstitut med problem.⁶
- Banker kan mot en avgift få statliga **garantier för sin nyupplåning**. Om banken inte kan betala sina långivare går staten in. Programmet är frivilligt.
- **Insättningsgarantin** har dubblats till 500 000 kronor.
- Bankerna kan få **kapitaltillskott** via staten. Programmet omfattar maximalt 50 miljarder kronor.

Givet det extraordinära läget är dessa åtgärder i princip motiverade. Däremot är det helt avgörande att inte ytterligare spå på det redan stora inslaget av moralisk risk ('moral hazard') i banksektorn. Det innebär att garantier endast ska ges i utbyte mot premier som fullt ut motsvarar värdet av garantin. Eventuella kapitaltillskott får ske endast till det faktiska marknadsvärdet, oavsett vilka konsekvenserna blir för befintliga aktieägare.

6 Lag (2008:814) om statligt stöd till kreditinstitut.

Två av de stora bankerna, Swedbank och SEB, har hittills valt att ansluta sig till det statliga garantiprogrammet. SEB sade i samband med sin delårsrapport i april att banken vill ansluta sig till upplåningsgarantin. Det är uppenbart att beslutet att göra programmet frivilligt var ett misstag. Finansinspektionen har nu konstaterat att de banker som står utanför garantin ändå drar fördel av den, vilket vi LO-ekonomerna också påpekat en tid.⁷ Det är ett kraftigt underkännande av regeringens politik, som tydligt avviker för de principer som måste gälla för insatser i banksektorn.

I skydd av garantin får de banker som inte ingår i garantiprogrammet tillgång till mer kortsiktig, och billigare, finansiering än de annars skulle ha haft. Ur perspektivet konkurrensneutralitet är detta agerande naturligtvis förkastligt, men viktigare är den extra likviditetsrisk dessa banker drar på sig och att skattebetalarna går miste om den garantiavgift som de har rätt till. Vi tycker att det statliga garantiprogrammet omgående ska göras obligatoriskt.

Vi vet ännu inte hur de stora svenska bankerna kommer att klara den finansiella krisen. De två banker som har gått med, Swedbank och SEB, har en extra besvärlig situation på grund av sina stora engagemang i Baltikum och Ukraina. Både Baltikum och Ukraina har drabbats mycket hårt av den ekonomiska nedgången till följd av finanskrisen. Swedbank redovisar i sin rapport för första kvartalet kreditförlustnivåer på 6,8 miljarder kronor. Aktieägarnas eget kapital var den sista mars i år 83 miljarder kronor. Swedbank är en av bankerna som har anslutit sig till den statliga garantin och har emitterat värdepapper för 227 miljarder kronor under den. SEB redovisar för samma tidsperiod kreditförluster på 2,4 miljarder kronor. Eget kapital i SEB var 99 miljarder kronor den sista mars.

Enligt Bank for International Settlements (BIS) hade svenska banker vid halvårsskiftet 2008 lån till de baltiska länderna motsvarande 80 miljarder dollar. För Ryssland och Ukraina var beloppen 11 respektive 6 miljarder dollar.⁸

Regeringen varnar i vårpropositionen för att en försämrad ekonomisk utveckling i Baltikum och östra Europa "därmed i förlängningen [kan] påverka svensk ekonomi negativt."⁹ Regeringens argumentation kring vårbudgeten har varit att riskerna som finns för att statens utfästelser gentemot svenska banker ska falla ut, redan nu påverkar hur stora insatser som kan göras via statsbudgeten för att stabilisera sysselsättningen i Sverige. Detta är enligt vår syn en tveksam och svårbegriplig argumentation som kan leda till en alltför liten omfattning av aktiv finanspolitik i det kritiska

skede svensk ekonomi nu är i. Om den av finansministern uttalade oron för omfattande räddningsinsatser av vissa svenska banker är genuin, bör han snarast göra någonting åt utformningen av de stabilitetspaket som finns för banksektorn. Kreditåtstramningen har lättat, men det finns fortsatta indikationer på att vissa företag upplever svårigheter, och att ytterligare insatser kan komma att behövas.

Den svenska statistiken på området har stora brister, men enligt Finansinspektionens senaste rapport har utlåningen till svenska företag ökat med ungefär 50 miljarder kronor under årets första två månader. Riksbankens finansieringsenkät från i mars tycks istället visa på en mer ansträngd finansieringssituation. En stor del av de företag som har svarat på enkäten säger att tillgång på finansiering är sämre än normalt. Framför allt större företag uppger att de inte får den finansiering de behöver. Detta verkar också ligga i linje med resultat från Konjunkturinstitutets barometerundersökningar. Många företag upplever att bankernas utlåningsmarginaler ligger betydligt högre än normalt.

LO-ekonomerna anser att det kan bli nödvändigt att Riksbanken godtar ett bredare spektrum av säkerheter, exempelvis olika typer av företagscertifikat och företagsobligationer, och på längre löptider. Det kan behövas att Riksbanken, i Federal Reserves efterföljd, ger möjlighet för företag med kreditvärdighet att låna direkt med sådana värdepapper som säkerhet.

Det kan också bli nödvändigt för regeringen att förmå bankerna att acceptera mer eget kapital, i kombination med någon form av kvantitativa utlåningsmål.

Vi föreslår även nu, liksom i vårt nyhetsbrev i februari, att de nödlån som sedan december 2008 ställts i utfästelse till fordonsindustrin utvidgas till hela industrisektorn, samt att deras upplägg görs om så att resurser också de facto utbetalas. Hanteringen har varit ineffektiv och vi bedömer att detta har spätt på problemen med omfattande varsel inom svensk industri. Politiken har misslyckats på detta område och vi ser det som mycket allvarligt för svensk produktion och sysselsättning.

Finanssektorn kommer att krympa som andel av ekonomin och den måste återregleras väl. Det är en långsiktig agenda som vi anser att regeringen bör inleda en parlamentarisk utredning i Sverige om, med bred förankring i samhället genom olika underkommittéer. Omregleringen får inte ske med stort inflytande av branschen, utan finansiell sektors villkor är en samhällsfråga. Ny reglering av finanssektorn måste snabbt utformas för en mer stabil situation för löntagarna.¹⁰

7 Finansinspektionen: "Effekterna av de statliga stabilitetsåtgärderna", 2009-03-30.

8 BIS Quarterly Review, Mars 2009.

9 Prop. 2008/09:100, s. 87.

10 LO-ekonomerna kommer att presentera konkreta förslag till omreglering av sektorn i en separat rapport i slutet av maj 2009.

Utifrån det mycket omfattande fall vi ser i sysselsättningen och kommande konkursvåg, anser vi inte att det är acceptabelt att insatser för finansiell sektor ställs emot sysselsättningsfrämjande insatser, i praktiken eller retoriken. Det är möjligt för regeringen att finna en bättre balans mellan åtgärder inom olika delar av den ekonomiska politiken, så att krisen kan motverkas på flera fronter samtidigt.

Nollränta bör genomföras – beredskap för kvantitativa lättnader

Riksbanken har hittills agerat resolut och snabbt sänkt reporäntan sedan krisen blev akut och banken har också ökat likviditeten i banksystemet. Räntesänkningarna har bidragit till att motverka ett fall i fastighetspriserna och till att stabilisera efterfrågebortfallet i svensk ekonomi. Krisen är dock så akut och djup att penningpolitiken allena inte kan klara uppgiften att motverka effekterna på den reala ekonomin, utan finanspolitiken måste bidra med kraft.

Resursutnyttjandet är mycket lågt under överskådlig tid samtidigt är risken för inflation mycket liten och inflationsförväntningarna mycket låga. Reporäntan är redan nere på unikt låga 0,5 procent efter sänkningen i slutet av april.

Vi anser att Riksbanken bör gå ner ytterligare till en reporänta på 0,25 procent under 2009 och signalera att den avser att ligga kvar på den nivån tills vändningen i tillväxten är tydlig och etablerad. Det kan vara för tidigt att i början av 2011 börja höja. En sänkning till 0,25 innebär i praktiken nollränta, då det krävs en räntenivå som är högre än noll för att interbankmarknaden ska fungera.

Penningpolitiken bör således fortsatt motverka att krisen i produktion och sysselsättning fördjupas ytterligare och det över en längre tid. Det finns mycket goda skäl för Riksbanken att fortsatt understödja privat konsumtion och investeringar. Vår bedömning är att det finns en uppenbar nedåtrisk som består i att den skarpa arbetslöshetskrisen kan bidra till fall i hushållspriserna och en ytterligare ökning av det redan höga hushållssparandet.

Om Riksbanken behöver göra ytterligare insatser när nollränta råder, så kallas dessa "kvantitativa lättnader". De kan vara i olika form, till exempel att Riksbanken köper statsobligationer, lånar ut pengar direkt till företagen, samt lånar ut pengar på längre löptider med stats- och bostadsobligationer som säkerhet. Alla dessa insatser medför svårigheter och risker och kan skapa besvärliga konsekvenser på längre sikt bland annat när det gäller inflationen. De är att betrakta som unika nödåtgärder och vissa av dem vidtas nu som sådana i USA och Storbritannien.

Vi utesluter inte att Riksbanken använder sig av

kvantitativa lättnader på sikt om situationen så kräver och anser att den bör hålla god beredskap för detta.

De starka offentliga finanserna måste användas

Ränte vapnet är som vi konstaterat nästintill uttömt. Det tyngsta ansvaret för att motverka det oerhört kraftiga sysselsättningsfall som vår prognos visar, cirka 330 000 sysselsatta under perioden 2009–2011, vilar på regering och riksdag.

Regeringens hållning i budgeten är riskfylld

Regeringen fortsätter i vårbudgeten att driva sin linje med stor återhållsamhet i beslut om insatser via diskretionär finanspolitik, det vill säga enskilda beslut om åtgärder via den offentliga budgeten som inte är regelstyrda. Det kan både gälla skattesänkningar och utgiftsökningar. En central motivering till detta är hushållen kommer att bli oroliga för framtida skattehöjningar eller nedskärningar i utgifter – budgetåstramning – vid större ofinansierade reformer än dem regeringen redan beslutat för 2009 och 2010. Ytterligare stimulanser skulle därmed på kort sikt främst leda till att hushållen ökar sitt sparande och efterfrågestimulansen skulle inte bli tillräckligt effektiv.

Resonemanget är hypotetiskt – helt enkelt en bedömning av hur hushållen reagerar och agerar. Detta kallas i forskningen för "rikardiansk ekvivalens". För enkelt kan man säga det betyder att rationella framåtblickande hushåll i sina beslut om konsumtion idag fullt ut räknar in ekonomisk-politiska besluts konsekvenser för deras framtida konsumtionsutrymme. Vår syn är att det enbart i vissa ekonomiska skeden är så att hushåll förutser dessa effekter, men att de inte gör det fullt ut utan enbart begränsat. Det sker i verkliga ytterst sällan och enbart i ett extremt läge, då en regering har mycket låg trovärdighet i hanteringen av de offentliga finanserna. Det skulle exempelvis kunna bli fallet för en regering utan tydliga mål och ramverk för budgetpolitiken och med ett snabbt stigande budgetunderskott från en mycket hög skuldnivå. Den situationen råder absolut inte i Sverige. Hushållen anser enligt vår bedömning med största sannolikhet att våra offentliga finanser fortsatt är hållbara och politiken trovärdig med en expansiv politik som är större än regeringens.

Denna förenklade syn på hur effekter av expansiv politik via statsbudgeten blir i detta akuta krisskede delar vi alltså inte. Det är korrekt att stora permanenta försvagningar av de offentliga finanserna skulle kunna göra hushållen mer osäkra kring hållbarheten på längre sikt av de offentliga finanserna. Tillfälliga försvagningar har dock inte den effekten om de är rätt använda. Huvudinriktningen måste vara att motverka fallet i sys-

selsättning samt snabb utslagning av produktionskapacitet i landet. Tempot i utslagningsförloppet är uppdrivet till en orimlig och farlig nivå på grund av finanskrisen. Detta är ingen vanlig djup lågkonjunktur utan en massiv sysselsättningskris av sällan skådat slag.

Tillfällig expansiv finanspolitik utöver det som regeringen har beslutat är absolut nödvändigt för att säkra hållbara offentliga finanser på lång sikt. Om arbetslösheten stiger till en nivå om cirka 12 procent 2011, vilket vår prognos visar, riskerar det att leda till varaktigt utslagning av arbetskraft. Erfarenheten och forskningen visar att efter varje snabb ökning av arbetslösheten riskerar en del av den att bita sig kvar som strukturarbetslöshet. Individuer med lång tid i arbetslöshet får så kallade ärreffeckter och får stora svårigheter att komma åter och riskerar att lämna arbetskraften. Det betyder att landets arbetsutbud riskerar att bli lägre när vi kommit igenom krisen.

Kring 2015 börjar ett omfattande generationsskifte i arbetslivet när de stora kullarna födda i slutet av 1940-talet går i pension. Hållbara statsfinansiering genom ett mycket högt arbetsutbud med produktiva personer kommer att vara nyckeln till en stabil utveckling av välbefindandet och finansieringen av den generella välfärden på sikt. Hanteringen av arbetslösheten i krisan hanteringen kommer att ha betydelse för detta. Detta är en central avvägning i den korta siktens ekonomiska politik idag där vi gör en avsevärt annorlunda avvägning än regeringen.

Omfattande aktiv finanspolitik krävs kommande år
Arbetslinjen innebär således att konjunkturstabilisering måste genomföras, både med automatisk stabilisering (regelstyrd finanspolitik) och med aktiva politiska beslut när så krävs. För oss, liksom för regeringen, är automatisk stabilisering det som främst ska användas, men vi vet att denna är försvagad i Sverige och ger mindre effekt på efterfrågan idag än exempelvis under 1990-talskrisen. Denna regering har ytterligare försvagat den inte minst genom a-kasseförändringarna. Vi bedömer dock inte att tillfälliga försvagningar av de offentliga finanserna i detta skede skapar ett ökat sparande bland de svenska hushållen. Det är tvärtom mycket viktigt att de resurser som kan göras tillgängliga utnyttjas för att möta det mycket oroande fallet i produktion och sysselsättning.

Sverige har en internationellt sett låg offentlig skuld i förhållande till BNP. Den så kallade "Maastricht-skulden" som används för att jämföra EU-länderna (offentlig sektors bruttoskuld), ligger på cirka 39 procent av BNP. Det finns utrymme för viss skuldökning under ett antal år under krisen, utan att det blir något statsfinansiellt kaos. Det vore felaktigt att inte använda den starka position vi har i Sverige.

Även om den finansiella krisen kan leda till att regeringen måste verkställa utlovade åtaganden för banksektorn och hantera svaghet i kreditgivningen, så är vår bedömning att en skuldökning för svensk ekonomi måste accepteras givet den extremt svåra situation som vi står inför med sysselsättningen. Skulduppbyggnaden kan senare gradvis återtas i god ordning, genom ökad ekonomisk tillväxt och ett rättvist fördelat sparprogram. Det bör ske då denna djupa och exceptionella kris tydligt övergått i stabil ekonomisk tillväxt.

I den andra vågskålen ligger utslagning av såväl humankapital som realkapital av stor betydelse för det ekonomiska välbefindandet på sikt. Utrymme för att öka utgifterna är goda och det minskar riskerna för varaktigt negativa effekter på arbetsutbudet.

Som en anmärkning vill vi påpeka att regering och riksdag i budgetpropositionen för 2009 har beslutat om två sådana strukturella inkomstminskningar av omfattande storlek, nämligen det tredje steget av jobbskatteavdraget samt en generell sänkning av arbetsgivaravgiften med en procentenhet. Dessa två skattepolitiska beslut försvagar statsbudgeten inkomstsida varaktigt med drygt 20 miljarder kronor. Dessa skattesänkningar antogs under tidig höst innan det var känt hur akut finanskrisen skulle bli i Sverige. Vår syn är att dessa inte skulle ha genomförts och att regeringen bör återta dem när ekonomin åter är i uppgång. I ett läge med krympande ekonomi är det inte möjligt att strama åt ekonomin med skattehöjningar utan det är nödvändigt att återföra dessa senare. Vi anser att jobbskatteavdragen helt och hållet stegvis bör återtas, då det har en orättvis fördelningsprofil och inte utgör effektiv politik för att öka arbetskraftsutbudet. De har mer karaktären av stora inkomstskattesänkningar och försvårar möjligheter till god kvalitet och räckvidd av generell välfärd.

En passiv vårbudget är oroande

Vår prognos visar att svensk ekonomi har påverkats mycket allvarligt av det dryga halvårets globala finansiella kris och den djupa nedgången. Arbetslösheten stiger snabbare här än i många andra länder. Krisen visar nu tydliga tecken på att sprida sig från industrin till tjänstesektorerna, inklusive till offentlig sektor. Effekterna av krisen kommer att vara mycket påtagliga och svåra för de breda löntagargrupperna under de tre kommande åren om inte mer görs av regeringen.

Regeringens vårbudget som presenterades den 15 april innebar en tillfällig höjning av statsbidragen till kommuner och landsting 2010 om 7 miljarder, och enbart 5 miljarder för de två åren efter. A-kassan tillfördes 10 miljarder kronor 2009, vilket dock snarast var att betrakta som ett diskretionärt beslut kring en automatisk stabilisator som ligger i budgeten. Det angas att aktiva program ska byggas ut till 250 000 plat-

ser per månad 2011 men inga resurser läggs för kvalitet i programmen. Inga övriga nya resurser presenterades för 2009 vilket vi ser som mycket allvarligt för löntagarna. Ett viktigt tillfälle att ingjuta visst hopp hos konsumenterna och motverka sysselsättningsfallet gick om intet.

2009 framstår alltmer som ett förlorat år i och med att den politiska cykeln är sådan att regeringen nu börjar planera för budgetpropositionen för 2010. Löntagarna får därmed enligt vår syn bära en oproportionerligt stor kostnad för krisen, genom den svenska regeringens brister i att möta krisen med effektiv krispolitik. Nedgången 2009 hade kunnat mötas med tidiga och tillfälliga insatser via statsbudgeten i början av året men regeringen har felaktigt valt att avvakta. Regeringen framstår som dumsnål och politiken obegriplig. Vi menar att det är orimligt att som regeringen gör hänvisa till att restriktionen för den ekonomiska politiken är utgiftstak och budgetmål i ett sådant här exceptionellt och farligt läge.

Hänvisningarna till att garantier till banksektorn kan falla ut får inte bli ett hinder för att göra allt som står till buds för att motverka det oerhörda sysselsättningsfall som kommer att ske. Det handlar nu inte om att antingen ge stöd till finansiell sektor eller till expansiv finanspolitik för att rädda jobb – det handlar om att en regering i ett sådant allvarligt läge som detta självklart måste göra både och!

Ett 7-punkts krisprogram över statsbudgeten

LO-ekonomerna anser att det krävs ytterligare insatser via statsbudgeten för 2009. Vi anser till exempel att ett tillfälligt statsbidrag om cirka 5 miljarder redan borde ha anslagits för 2009 för att motverka fallet i de kommunala inkomsterna och att vissa av våra förslag nedan borde genomföras med start redan i år. Regeringens passivitet har varit och är skadlig.

Det är avgörande att ett tydligt program läggs fram för de kommande åren som innebär att de starka offentliga finanserna används för att motverka krisen. Det handlar om att så mycket som möjligt motverka det stora sysselsättningsfallet och en mycket snabb utslagning av konkurrenskraftig produktionskapacitet, samt att ge stöd till alla de som trots allt drabbas av arbetslöshet.

Vi föreslår ett 7-punktsprogram för krisbekämpning via finanspolitiken, och vissa av dessa insatser går att starta redan 2009.

Varaktig reform:

– **Automatiska stabilisatorer – en a-kassereform.** Stabilisatorerna i svensk ekonomi och löntagarnas trygghet bör stärkas med en varaktig reform av stor betydelse, nämligen en omfattande förstärkning av arbetslös-

hetsförsäkringen. Vi vill se en reform för förstärkt a-kassa, vilken bör omfatta sänkning av avgiften till cirka 100 kronor totalt i månaden, kraftigt höjda inkomsttak och borttagning av nedtrappningen av ersättningen i procent som regeringen infört.

Tillfälliga reformer:

- **Kommunerna** – Vi anser att kommunerna bör tillföras cirka 15 miljarder kronor per år i tillfälliga statsbidrag under 2010 och 2011 för att motverka inkomstbortfallet.
- **Byggsektorn** – Vi anser att ett tillfälligt och omfattande ROT-avdrag (renovering och tillbyggnad) måste genomföras. Det måste omfatta fastighetsägare av flerfamiljsbostäder och bör vara utformat så att staten subventionerar ungefär en tredjedel av kostnaden.
- **Offentliga investeringar** – Vi anser att satsningar på nya offentliga investeringar bör planeras och sätas igång. Omfattningen bör vara cirka 20 miljarder kronor totalt över 2010–2011.
- **Skrotningspremie för bilar** – Vi anser att en skrotningspremie om cirka 25 000 kronor per bil bör införas.

Vi uppskattar att de fyra ovanstående insatserna skulle medföra en tillfällig budgetkostnad om cirka 55–60 miljarder kronor totalt över 2010–2011, om de startades 2010. Kostnaderna för ROT-avdrag och skrotningspremie är beroende av hur mycket de utnyttjas, och utgör mindre delar i dessa fyra förslag. Vi bedömer att dessa fyra insatser skulle innebära en höjning av antalet sysselsatta om cirka 50 000 år 2010 som sedan skulle ligga kvar under 2011.

Regeringens arbetsmarknadspolitik kommer inte att kunna bistå de arbetslösa med tillräckliga insatser som rustar dem väl för de arbeten som växer fram när ekonomin vänder. Därför vill vi se ökade satsningar på det området samt inom utbildningsområdet.

- **Aktiv arbetsmarknadspolitik** – Kvalitetshöjning i den aktiva arbetsmarknadspolitikerna och fler platser utanför garantierna för tidigare insatser är nödvändigt. Vi vill gradvis se fler platser i aktiva program utöver garantierna och vår bedömning nu är att cirka 25 000 fler platser än vad regeringen planerar för behövs 2011. Vi vill se cirka 5 miljarder kronor extra per år till en höjning av kvaliteten i programmen så att arbetsmarknadsutbildningarna kan bli fler.
- **Utbildningslyft utanför arbetsmarknadspolitiken.** Vi vill se en tillfällig satsning på utbildning för vuxna under två år. Vår bedömning är att till en kostnad om totalt cirka 10 miljarder kronor skulle ungefär 30 000 nya utbildningsplatser kunna skapas.

Sammantaget skulle vårt 7-punktsprogram uppskattningsvis kunna innebära en tillfällig total budgetkostnad i storleksordningen 75–80 miljarder kronor över 2010–2011. Den varaktiga a-kassereformen skulle därutöver betyda en utgiftsökning som under åren 2010–2011 kan komma att uppgå till cirka 25 miljarder kronor per år.

Otraditionella åtgärder behövs också på grund av krisens svåra och snabba effekter. Vi vidhåller fortsatt förslaget från vårt nyhetsbrev i februari om ett utbildningsstöd till anställda. Vi tänker oss ett tillfälligt statligt utbildningsstöd för anställda inom industrin och att detta bör inledas under 2009. Vi anser att det finns goda skäl att tillfälligt motverka det omfattande sysselsättningsfallet inom industrin som uppkommit genom krisens karaktär och som tydligt manifesterar sig i ett nödläge i sektorn. Det är av stor betydelse för Sveriges välbefinnande på sikt att internationellt konkurrenskraftig produktionskapacitet inte slås ut i exportindustrin, utan att både realkapital och humankapital kan upprätthållas.

Tiotusentals arbetslösa skulle omfattas av möjligheter till bättre innehåll i aktiva insatser och ökad inkomstrygghet och en viss del av sysselsättningsfallet skulle kunna motverkas, med en utbyggt infrastruktur och bättre byggnader som långsiktig vinst.

Nationell samling och mer EU-samarbete krävs

Våra förslag i 7-punktprogrammet ovan är inte tillräckliga för att klara att möta krisen. De är dock betydligt mer än vad regeringen hittills föreslagit. Vi anser att regeringen skyndsamt måste skapa arenor för samverkan för att få fram mer insatser. Vi måste finna fler vägar att möta krisen och dra nytta av all kunskap och erfarenhet som finns i landet för att utforma fler insatser. Ett samarbete över blockgränssarena och samtal mellan regeringen och arbetsmarknadens parter behövs på nationell nivå för att den mycket svåra situationen ska kunna mötas bättre.

På EU-nivå behövs också ökade insatser via den ekonomiska politiken och det finns starka skäl att fortsatt driva på för samordnade finanspolitiska stimulanser. Vi vill framhålla möjligheten till samfälliga tillfälliga momssänkningar vilka, rätt utformade, kan ha en mycket god effekt på sysselsättningen.

Arbetsmarknadspolitik och insatser för arbetslösa

Arbetslösheten är som vår prognos visar snabbt på väg upp mot nivåer som vi inte har sett sedan 1990-talskrisen. Vi ser därför ett stort behov av ökade insatser för de arbetslösa. Insatser behövs för att stärka möjligheterna till inkomstskydd genom arbetslöshetsförsäkringen och för bättre aktiva program inom den aktiva

arbetsmarknadspolitik. Det är dock med den mycket allvarliga situationen för löntagarna som vår prognos visar, helt nödvändigt att regeringen skyndsamt utformar och anslår resurser till insatser även utanför det Arbetsförmedlingen kan erbjuda.

Aktiv arbetsmarknadspolitik med lärdomar av 1990-talet

Antalet platser i arbetsmarknadspolitiska program behöver åren framöver bli betydligt fler än idag. Flera skäl talar för detta.

- Arbetslösa bör ges möjlighet att höja sin kompetens så att de blir bättre rustade att ta de jobb som finns att få.
- För att förhindra att långa tider i arbetslöshet slår ut människor från arbetsmarknaden är det viktigt med program som stärker deras anknytning till arbetslivet.
- Ett effektivt matchningsarbete från Arbetsförmedlingens sida hjälper till att hålla ned arbetslösheten, och ger möjlighet att erbjuda sökande med svag förankring på arbetsmarknaden ett kontaktnät så att de kan vidga sitt arbetssökande.
- Program behövs också för att upprätthålla arbetsviljan och legitimera hög arbetslöshetsersättning.

Det finns dock svårigheter med att erbjuda så många programplatser som kommer att behövas och samtidigt hålla en hög kvalitet. En av lärdomarna från 1990-talskrisen är just att höga programvolymerna riskerar att sänka kvaliteten på aktiviteterna. Erfarenheter från 1990-talet bör därför användas när arbetsmarknadspolitikerna nu utformas för stundande kris.

En vanlig invändning mot omfattande arbetsmarknadspolitiska insatser som är förlagda till arbetsplatser är att de riskerar att tränga undan ordinarie arbetskraft. Men samtidigt finns mycket att vinna på just sådana insatser. Det kan vara acceptabelt med viss undanträngning om det gynnar arbetslösa som har små chanser att få jobb på egen hand att återfå fotfästet på arbetsmarknaden.

Att lösa problemen med undanträngning genom att erbjuda arbetslösa arbetsuppgifter som annars inte blir utförda ger föga utvecklande uppgifter som kan upplevas som meningslösa bland deltagarna. På 1990-talet hade programmet ALU den karaktären och de tiotusentals deltagarna mellan 1993 och 1998 har säkerligen bidragit till att misstron mot arbetsmarknadspolitikerna alltjämt är utbredd. Det är därför olyckligt att regeringen väljer att utforma den tredje fasen i jobb- och utvecklingsgarantin, som arbetssökande träder in i efter 90 veckor, just på detta sätt. Vi skulle hellre se att den typen av arbetsuppgifter gavs som avlönat arbete, gärna i likhet med de tidigare plusjobben. Ett ar-

betsgivaransvar kan inskräpa vikten av att arbetet är meningsfullt och under god ledning, även om det inte gäller de mest prioriterade arbetsuppgifterna, och det ger deltagaren högre status.

Att låta de arbetsmarknadsnära programmen – det vill säga ALU, praktik, subventionerade anställningar och liknande – bli så stora att deltagarna motsvarar drygt 3 procent av de sysselsatta, vilket var fallet åren 1994–1997, är förmodligen inte möjligt utan alltför omfattande problem med både undanträngning och kvalitet. Andra typer av insatser behöver därför också komma till för en effektiv och legitim arbetsmarknadspolitik.

Baktunga insatser från regeringen

I regeringens vårbudget framgår att antalet deltagare i de arbetsmarknadspolitiska programmen kommer att öka kraftigt fram till och med 2011. Regeringen anger att cirka 245 000 platser kommer att finnas då. Denna ökning sker dock nästan enbart inom jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar. Enligt regeringen kommer mer än 4 procent av arbetskraften (drygt 220 000 platser) finnas i garantierna under 2011. Deltagandet i garantierna ökar närmast med automatik när arbetslöshetstiderna ökar och är alltså inte resultatet av en medveten och offensiv satsning från regeringens sida.

Under 2009 beräknar regeringen att 75 procent av programplatserna återfinns inom någon av de två garantierna. Motsvarande andelar för 2010 och 2011 är 80 respektive 90 procent. Budskapet till alla dem som nu blir arbetslösa är att de kommer att få stöd från Arbetsförmedlingen – men först när de gått in i garantierna efter att ha förbrukat 300 a-kassedagar eller för ungdomar efter tre månaders arbetslöshet. Insatserna för att bekämpa arbetslösheten blir därmed baktunga i den meningen att de sätts in först efter lång tids arbetslöshet. Utbudet av programplatser för arbetslösa utanför garantierna är och förblir begränsat.

Regeringen menar i vårbudgeten att de satsar 10 miljarder kronor extra på arbetsmarknadspolitik under 2009. Men denna så kallade satsning är egentligen endast en uppräkningskostnad för en högre arbetslöshet och merparten (7,6 miljarder kronor) är en konsekvens av ökande a-kasseutbetalningar. Resterande 2,4 miljarder går till ökat aktivitetsstöd vilket är försörjning för det växande antalet deltagare i garantierna.

Trots att programdeltagandet beräknas öka har regeringen inte tillskjutit extra medel till Arbetsförmedlingen för personalresurser eller för kostnader för programinsatser utöver ersättning till deltagarna. Vad regeringen kallar en satsning innebär alltså egentligen mindre pengar till stödjande insatser per arbetslös. Det finns därför risk att kvaliteten i programmen, och då i synnerhet i garantierna, blir otillfredsställande samti-

digt som matchningsarbetet med övriga arbetssökande blir lidande. Det finns en begränsning i hur många arbetssökande varje arbetsförmedlare kan stödja utan att kvaliteten brister.

Under 2000-talet har en allt större del av vad som kallas den aktiva arbetsmarknadspolitik, det vill säga programinsatserna, kommit att bestå av jobbsökaraktiviteter, kartläggning, vägledning och andra snarlika aktiviteter. Detta har blivit än mer påtagligt efter införandet av jobb- och utvecklingsgarantin. I slutet av mars 2009 bestod endast ungefär en tiondel av denna garantis aktiviteter för långtidsarbetslösa av utbildning, praktik eller stöd vid start av näringsverksamhet. Resten av aktiviteterna hade mer karaktären av just jobbsökaraktiviteter och vägledning.

Det framstår som allt mer tydligt att en stor del av de insatser som regeringen benämner jobbgarantier och aktiva arbetsmarknadspolitiska program, egentligen främst innehåller förmedling och vägledning. Dessa insatser är det som vi normalt anser vara Arbetsförmedlingens kärnverksamhet och något som alla arbetslösa har rätt till som stöd från samhället. Den aktiva kompetenshöjande arbetsmarknadspolitik är genom regeringens politik urholkad på ett sätt som vi bedömer allvarligt kommer att försvåra för de breda löntagargrupperna att kunna ta de arbeten som växer fram efter krisen.

Vi lägger förslag både på ett ökat antal platser i konjunkturprogram och på resurser till en mer kompetenshöjande inriktning av arbetsmarknadspolitik. Vi bedömer att platserna utanför garantierna måste utökas successivt så att de omfattar cirka 50 000 i genomsnitt per år. För 2011 innebär det ytterligare cirka 25 000 platser.

Arbetsmarknadspolitik måste få stöd från utbildningspolitiken

Att låta arbetslösa använda tiden i arbetslöshet till att höja sin kompetens i tider när jobben är alldeles för få och många går arbetslösa länge, är på många sätt en bra idé. Men erfarenheterna från 1990-talet visar samtidigt att det är svårt att få jobb även efter en arbetsmarknadsutbildning när efterfrågan på arbetskraft är låg. Nyförvärvade yrkeskunskaper är dessutom något av en färskvara som riskerar att försämrats om den inte får användas. Det är därför lämpligt att satsa mycket på yrkesinriktade arbetsmarknadsutbildningar först mot slutet av en lågkonjunktur.

Dagens antal platser i arbetsmarknadsutbildningen är, trots detta, alldeles för blygsamma. För närvarande finns endast 9 000 platser, inklusive de 3 300 som deltar i utbildning inom ramen för jobb- och utvecklingsgarantin. Detta är en mycket låg nivå och vi anser att det finns ett utrymme för en ökning av arbetsmarknadsutbildningarna.

Vi befinner oss dock i inledningen på det som riskerar att bli en längre period med massarbetslöshet och det finns därför starka skäl att också överväga utbildningssatsningar av mer allmän karaktär. Konjunkturmässigt är det mycket lämpligt att använda en längre period med svag efterfrågan på arbetskraft till att höja dess allmänna kompetens, eftersom det är rätt för ekonomin ur strukturell synpunkt. Vi vårdar då den arbetskraft som väl kommer att behövas när vi har gått ur krisen.

Vid sidan av en satsning på utbildning för allmän kompetens, bör också flera typer av utbildningar expandera, inklusive yrkesutbildningar.

Det finns risk för att all fokus på krisens kortsiktiga konsekvenser kommer att dölja de långsiktiga problem som svensk ekonomi står inför. En demografiskt betingad arbetskrafts- och kompetensbrist riskerar att bli ett stort problem på sikt. Med bristande utbildning kan det resultera i en allvarlig situation på sikt, där hög arbetslöshet kombineras med påtagliga arbetskrafts- och kompetensbrister som hämmar produktionen.

Det finns starka kopplingar mellan arbetsmarknads- och utbildningspolitiken. Nu vid utformningen av krispolitiken är det viktigt att se att rollerna är olika och utnyttja fördelarna av det. Bristande grund- och gymnasieutbildning leder ofta till arbetslöshet. När konkurrensen om jobben hårdnar är det de med kortast utbildning som får det svårast att få jobb. Men att säkerställa att arbetskraften har grundläggande utbildning är inte arbetsmarknadspolitikens uppgift. Ansvar för det ligger i det reguljära utbildningssystemet. En större satsning på ett utbildningslyft, med en generös studiefinansiering, är därför en viktig insats för att höja utbildningsnivån och samtidigt motverka hög arbetslöshet. På så sätt frigörs även resurser för Arbetsförmedlingen.

Vi föreslår att en bred utbildningssatsning för vuxna kompletterar arbetsmarknadspolitikerna genom sysselsättningskrisen.

Många utanför a-kassan är en tickande bomb

Efter den borgerliga regeringens chockhöjning av a-kasseavgifterna 2007 och de stora försämringarna i arbetslöshetsförsäkringen är nu enbart cirka 70 procent av arbetskraften medlemmar i en a-kassa. I mitten av 1990-talet var andelen över 85 procent så läget inför denna kris är mycket oroande i och med att resultatet har blivit att allt fler arbetslösa saknar a-kasseersättning. Av de arbetslösa som är inskrivna på Arbetsförmedlingen saknar nu mer än var tredje medlemskap i a-kassan. För män var denna andel i mars 2009 hela 40 procent och för kvinnor 35 procent. Bland unga står mer än hälften utanför a-kassan.

Regeringen har sedan de tillträdde hösten 2006 kon-

sekvent försämrat arbetslöshetsförsäkringen och dessa försämringar är en hörnsten i den borgerliga sysselsättningspolitiken. Att cirka en halv miljon människor har lämnat a-kassan sedan början av 2007 kommer att innebära enorma påfrestningar för såväl individer som samhällsekonomin under krisen. De personer som hamnar i arbetslöshet riskerar att i ökande grad utsättas för en situation med mycket låga inkomster under lång tid. Försämringarna har först och främst lett till att kostnaderna för arbetslöshet vältras över på individerna.

Ytterligare ett tecken på problemen är att socialbidragsutgifterna i många kommuner ökar snabbt redan nu inledningsvis i krisen. Staten vältrar därmed delvis över kostnaderna för sysselsättningskrisen på kommunerna istället för att upprätthålla en solidarisk finansiering. Krisen riskerar också att fördjupas av detta genom bland annat svag efterfrågestabilisering.

Vi anser att avgifterna till a-kassan snabbt bör sänkas till den nivå om cirka 100 kronor som rådde 2006 och berättiga till viss skattereduktion, så att ett stort återflöde in i a-kassorna kommer till stånd. Därtill måste olika förstärkningar i försäkringen genomföras. Helt avgörande är att nedtrappningen av ersättningsnivån i procentsatsen tas bort, så att den återgår till 80 procent under hela arbetslöshetsperioden, samt att taket för ersättningen höjs kraftfullt. Vi lägger förslag på en omfattande permanent ökning av resurserna till denna för löntagarna och samhällsekonomin så viktiga försäkring.

Ekonomiska utsikter

LO-ekonomerna har sedan 1947 publicerat en serie konjunkturrapporter, *Ekonomiska utsikter*. Rapporterna kommer två gånger om året, vår och höst.

I *Ekonomiska utsikter* analyserar och diskuterar LO-ekonomerna den samhällsekonomiska utvecklingen i Sverige och omvärlden.

En viktig uppgift för LO-ekonomerna är att påverka den samhällsekonomiska debatten. I rapportserien presenteras analyser och argument som bygger på arbetarrörelsens grundläggande värderingar, med LO-förbundens medlemmar i fokus. Den ekonomiska debatten i vårt samhälle präglas ofta av andra värderingar. *Ekonomiska utsikter* bidrar därmed till att bredda och nyansera den samhällsekonomiska debatten, ge motbilder, alternativa analyser och nya argument.

Rapporten beställs från LO-distribution:

lo@strombergdistribution.se

Telefax: 026-24 90 26

April 2009

ISBN 978-91-566-2544-2

www.lo.se

PÅ OMSLAGET:

Stefan Block, 47 år, Byggnads,
byggnadsplåtslagare, Lödde Plåt AB, Kristianstad

FOTO: Lars Forsstedt